

Vysoká škola ekonomická v Praze
Fakulta financí a účetnictví
Katedra didaktiky ekonomických předmětů

Hlavní specializace: Učitelství ekonomických předmětů pro střední školy

Vedlejší specializace: Cestovní ruch

Analýza stylů výuky v ekonomickém vzdělávání

Autor diplomové práce: Bc. Jana Navrátilová

Vedoucí diplomové práce: doc. Ing. Pavel Krpálek, CSc.

Rok obhajoby: 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci na téma Analýza stylů výuky v ekonomickém vzdělávání jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Veškeré informace do pedagogického výzkumu byly získávány ve spolupráci s učiteli, nikoli pod nátlakem.

V Praze

Podpis.....

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala vedoucímu své diplomové práce docentu Krpálkovi za poskytnuté odborné rady, čas strávený konzultacemi a zodpovězení všech mých otázek.

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá vyučovacími styly v ekonomickém vzdělávání na středních školách. Teoretická část shrnuje základní informace o výchovně-vzdělávacím procesu. Dále rozebírá jednotlivé kategorie dělení vyučovacích stylů. Uvedeny jsou pouze nejběžněji zmiňované kategorie. Praktická část obsahuje výsledky pedagogického výzkumu. Ten se skládá z hospitací, řízených rozhovorů a dotazníků. Data jsou zpracovány tak, aby v závěru vyšly profily učitelů, specifikované třemi kategoriemi dělení výukových stylů.

Klíčová slova: výchovně-vzdělávací proces, vyučovací styl, dělení vyučovacích stylů, působení učitelů na žáky

Abstract

This thesis deals with the teaching styles in economic education, at high schools. The theoretical part summarized primary informations about the teaching/learning process.¹ The most common teachers' teaching styles are presented. The second part of the thesis contains the results of educational research. Research of the observation, the structured interview and the questionnaire consists. The profile of all teachers from research are result.

Keywords: teaching/learning process, teaching style, division of teaching styles, the influence of teacher on the students

¹ Pojem teaching/learning process používá ve své práci C. Evans.

Obsah

1	Úvod	1
2	Literární rešerše	2
2.1	Výchovně-vzdělávací proces	2
2.1.1	Žák	2
2.1.2	Učitel	3
2.2	Vyučovací styl	4
2.3	Dělení vyučovacích stylů	5
2.3.1	Dělení podle způsobu řízení a vztahu k žákům	5
2.3.2	Dělení podle Fenstermachera a Soltise	6
2.3.3	Dělení podle intelektových stylů	8
2.3.4	Dělení podle MCCarthyové	9
2.3.5	Další dělení	9
2.4	Ekonomické vzdělávání	10
2.4.1	Výchovně-vzdělávací proces v ekonomickém vzdělávání	11
3	Cíl a metodika	13
3.1	Cíl práce	13
3.2	Metodika	13
3.3	Metodika výzkumu	14
3.3.1	Výzkumný problém	14
3.3.2	Hypotézy	15
3.3.3	Výzkumný vzorek	15
3.3.4	Typ výzkumu a metoda sběru dat	15
3.3.5	Sledované prvky a dělení vyučovacích stylů	16
4	Praktická část	17
4.1	Vyhodnocení hospitací a řízených rozhovorů	17

4.1.1	Hospitace a řízený rozhovor 1	17
4.1.2	Hospitace a řízený rozhovor 2	20
4.1.3	Hospitace a řízený rozhovor 3	23
4.1.4	Hospitace a řízený rozhovor 4	26
4.1.5	Hospitace a řízený rozhovor 5	29
4.1.6	Hospitace a řízený rozhovor 6	32
4.2	Vyhodnocení dotazníků	35
4.2.1	Identifikační otázky	35
4.2.2	Obecné otázky	36
4.2.3	Otázky určující styl výuky	37
5	Celkové vyhodnocení	46
5.1	Vyhodnocení hospitací a řízených rozhovorů	46
5.2	Vyhodnocení dotazníků	48
6	Závěr a doporučení	53
I.	Seznam použitých zdrojů	55
II.	Seznam tabulek a grafů	57
III.	Seznam příloh	58
IV.	Přílohy	59

1 Úvod

Většina lidí si postavu učitele spojuje se školou. Jednoduše řečeno, učitel je ten, kdo nás něco učil, vysvětloval nám, jak věci fungují, a naváděl nás ke správnému postupu práce. Tyto osoby na nás zanechávají celoživotní následky. Někdy kladné, jindy záporné. V tuto chvíli si určitě každý vzpomene na učitele ze základní školy, kterého měl rád, nebo na tu „semetriku,“ která učila češtinu na střední škole. A některá jména z propadliště času nevydolujeme, ani kdybychom chtěli. Učitelé jsou proklínání i uctívání, někdy obojí najednou. Jsou tu proto, aby nás vzdělávali, vychovávali a směřovali k dalšímu růstu. I když se to nezdá, velkou měrou ovlivňují naše rozhodování o budoucnosti, ale také naše názory, chování a další aspekty osobnosti. Učitelé mají vliv i mimo školní zdi.

Právě to, proč si na některé učitele vzpomeneme a na některé ne, je způsobeno jejich osobností. Tím, jak přistupovali ke svým žákům, jak organizovali výuku a jak se chovali při mimoškolních akcích. Je až k nevíře, jak se učitelé dokážou „v civilu“ změnit. Jen hodně silná kniha by pojala veškeré informace o zákonitostech působících mezi učiteli a jejich žáky. Budu se tedy snažit obsáhnout jednu z částí kapitoly, která nese název „Vyučovací styly učitele.“

V první části diplomové práce jsou uvedeny základní pojmy a dostupné informace o dané problematice. Praktická část obsahuje jednotlivé výsledky pedagogického výzkumu, který byl prováděn prostřednictvím hospitací, řízených rozhovorů a dotazníků. Cílem práce je analyzovat vyučovací styly používané v hodinách ekonomiky.

2 Literární rešerše

2.1 Výchovně-vzdělávací proces

Ve výchovně-vzdělávacím procesu se spojuje vyučování a učení. Dochází k interakci mezi učitelem a žákem. Každý žák má svůj specifický učební styl a každý učitel styl vyučovací. Oba tyto styly se vzájemně ovlivňují a v návaznosti na svůj protějšek by se měly měnit. Ideální situace nastává, pokud je vyučovací styl učitele kompatibilní s učebním stylem žáka. Z toho důvodu by měl učitel zjistit učební styly ve třídě a styl vyučování přizpůsobit tak, aby vyhovoval co největšímu množství žáků. Nesmí však dosáhnout krajnosti, kdy bude učitel učit podle toho, jak si žáci přejí. Právě proto existuje protisměrné působení, kdy se žáci musí přizpůsobovat svému vyučujícímu. „Každý typ osobnosti má vztah a tendenci preferovat určitý styl vyučování a požadovat u žáků určitý styl učení“ (Kohoutek 2009).

Ve snaze přizpůsobit se žákům, nesmí učitel zapomínat na výchovnou část svého působení. Ta není oddělenou složkou, ale výsledkem vzdělávání. Jednou z učitelských rolí je vychovatel, zprostředkovatel etiky. Měl by své svěřence vést ke společenské odpovědnosti, odpovědnému chování vůči životnímu prostředí, ale i k ostatním lidem a k sobě samému. A to vše skrytě, bez povšimnutí.

Zákonitostmi, jevy a procesy ve výchovně-vzdělávacím procesu se zabývá didaktika. Ta je součástí pedagogiky.

2.1.1 Žák

Žák je vyučovaný subjekt. Může to být dítě, dospívající, dospělý a dokonce senior. Ze strany žáků dochází k učení. Jeho podstatou je učební činnost. V moderní společnosti se role vyučovaných začíná měnit. Žáci se ze vzdělávaných subjektů transformují na aktivní jednotky, které spoluutváří výuku v kooperaci s učitelem. V případě sebevzdělávání může osoba žáka splynout s osobou učitele.

„Učení je získávání zkušeností a utváření jedince v průběhu jeho života“ (Průcha 2009, s. 321). Styl učení je osobitý způsob přijímání nových znalostí, dovedností, schopností a dalších. U každého je jedinečný. Během života se může měnit.

2.1.2 Učitel

Pedagogický slovník (Průcha 2009, s. 156) označuje učitele jako „kvalifikovaného pedagogického pracovníka se speciální kvalifikací pro výchovně-vzdělávací práci s dětmi a mládeží (i dospělými) v rámci školy. Učitel řídí učební činnost žáků a využívá vlastní strategie výuky v souladu s cíli výchovně-vzdělávacího procesu a svého osobního pojetí tohoto procesu.“

Učitel je osoba působící na žáky primárně ve vzdělávací a výchovné oblasti. Úlohou učitele je podněcování a řízení učební činnosti dalších osob. Výsledky výchovně-vzdělávacího procesu jsou do jisté míry závislé na kvalitě vyučujícího. (Průcha 2009, s. 326)

Učitele můžeme rozdělit na dvě skupiny. *Logotrop* je ten, který se orientuje na obsah vzdělávání, snaží se žáky nadchnout pro svůj předmět a předat jim co nejvíce z něj. Z osobnostního hlediska si udržuje odstup. *Paidotrop* se naopak zaměřuje na osobnost žáka, snaží se být přátelský a zajímá se o své žáky více, než jen v akademické rovině. Dobrý učitel by v sobě měl mít část z obou uvedených extrémů.

Hlavní pracovní náplň učitelů tvoří samozřejmě samotná výuka. Ta vyžaduje pečlivou přípravu a sebevzdělávání. Mimo to se musí věnovat administrativní práci, sebereflexi a psychohygieně a dalším činnostem, s výukou více či méně spojeným. Mezi tyto činnosti patří plánování a příprava výuky, její realizace, řízení výuky, udržování příznivého klima ve třídě, udržení kázně, hodnocení a reflexe. Každý vyučující je herec a zároveň umělec, jehož dílo (vyučovací hodina) je velmi pomíjivé. Během času se měnilo nejen pojetí učitelské profese, ale také činnosti, které učitel vykonával.

Výuka je systém obsahující, kromě procesu vyučování, také cíle výuky, její obsah, podmínky a prostředky výuky, typy výuky, ale také její výsledky. Užší pojem je vyučování. Vyučování můžeme vymezit jako to, co probíhá ve vyučovací hodině. „V didaktických teoriích znamená druh lidské činnosti spočívající v interakci učitele a žáků, jejímž základem je záměrné působení na žáky tak, aby u nich docházelo k učení“ (Průcha 2009, s. 357). Jde především o učivo a jeho podání vzdělávaným subjektům. Způsob zprostředkování učiva je závislý na vztazích učitele a žáků a na učitelově pojetí výuky.

Učitelovo pojetí výuky je podle Mareše (1996, s. 12) implicitní (nemá podobu pevných zásad), subjektivní, spontánní, částečně neuvědomělé, orientované, stereotypní a

relativně stabilní. Samotný přístup k výuce se začíná formovat již v okamžiku, kdy budoucí učitel navštěvuje základní školu. V tomto momentu si začíná vytvářet názory na své učitele a jejich přístup k profesi. Většinou se jedná o selekci negativních zkušeností typu: „Až budu učitel, nikdy nebudu“ Postupem času, vlivem dalšího vzdělávání, učitelů, kolegů, spolužáků a dalších činitelů dochází k vybrušování specifického stylu daného pedagoga.

Hodnocení učitele má stejný důvod, jako v jiných profesích – zlepšení výkonu, osobní rozvoj, změna postupů a podobně. Hodnocení probíhá formou pozorování, hospitací a náslechu ve vyučovací hodině. Využita může být i nahrávací technika. Výsledek je velmi subjektivní. Záleží na tom, kdo je hodnotitel (pozorovatel), na jeho osobnosti a vztahu s hodnoceným (pozorovaným). Kvalitní hodnocení může být použito pro úpravu výuky, zlepšení a zefektivnění vyučovacího procesu, ale také pro osobní a profesní růst pedagoga. Pokud je učitel spíše paidotrop, využívá také hodnocení od žáků, aby jim co nejvíce přiblížil a přizpůsobil výuku.

2.2 Vyučovací styl

Vyučovací styl je konkrétní způsob, který učitel využívá při předávání vědomostí žákům. „Vyučovací styl je svébytný postup, jímž učitel vyučuje, soubor činností, které učitel jako jedinec uplatňuje ve vyučování. Vzniká z učitelových předpokladů pro pedagogickou činnost, rozvíjí se spolupůsobením vnějších a vnitřních faktorů. Je relativně stabilní, obtížně se mění.“ (Průcha 2009, s. 356) „Projevuje se konkrétními strategiemi a způsoby řízení učební činnosti žáků, volbou organizačních forem výuky, vyučovacích metod a postupů, preferencí určitých typů materiálních didaktických prostředků a volbou základních komunikačních schémat během vyučování“ (Škoda, Doulík 2011, s. 68).

U učitelů nenajdeme čistý a jasně vymezený styl výuky. V praxi se vzájemně prolínají, učitelé využívají prvky z různých stylů. Vyučovací styl částečně reflektuje osobnost učitele. Ve třídě přistupuje k žákům určitým způsobem, to ale neznamená, že v soukromí musí vystupovat stejně. Styl vyučování může také měnit podle toho, s jakým žákem, nebo skupinou žáků jedná, nebo v jaké situaci se nachází. Aby byl vyučovací styl vůči žákům efektivní, musí být dostatečně pružný a upravitelný na míru konkrétní třídy a hlavně, musí být kompatibilní s učitelskými styly žáků.

2.3 Dělení vyučovacích stylů

V historii se mnoho vědců zabývalo vyučovacími styly a jejich dělením. Některé z následujících kategorií si jsou podobné, u jiných byste shodu hledali velmi obtížně. Před vymezením jednotlivých kriterií dělení je nutné dodat, že žádný z uvedených (i neuvedených) stylů neexistuje v čisté podobě. Vždy je kombinován s jiným stylem, nebo obsahuje prvky, které patří do stylu jiného. Důležité je zdůraznit jedinečnost každého z nabízených dělení i jednotlivých stylů. O žádném se nedá říci, že je dobrý, nebo špatný. Všechny mají své přednosti i nedostatky. Typologií vyučovacích stylů existuje velké množství. V některých můžeme nalézt podobnost, jiné se výrazně liší. Následuje výčet vybraných dělení vyučovacích stylů.

2.3.1 Dělení podle způsobu řízení a vztahu k žákům

Výchovně-vzdělávací proces je v podstatě vedení a řízení lidí. Základní dělení výukových stylů se odráží od všeobecně známých manažerských stylů vedení, které jsou založeny na využívání pravomoci. U učitelů se jedná o způsob řízení výuky a vztah k žákům. V některých zdrojích jsou tyto styly označovány jako výchovné, ne výukové.

- autoritativní vyučovací styl
- demokratický vyučovací styl
- liberální vyučovací styl
- nevyhraněný vyučovací styl

Autoritativní, autokratický nebo také dominantní styl se vyznačuje nadřazeností, dominancí učitele. Ten jako autorita vyžaduje úctu, zároveň si od žáků udržuje odstup. Učitel je jediný, kdo ve třídě určuje pravidla a rozhoduje. Od žáků je vyžadována disciplinovanost, která může mít podobu strachu z učitele a možných následků (vynucená autorita), nebo přirozeného respektu k autoritě. Takový vyučující je žáky vnímán jako přísný, nepřístupný a bývá často neoblíbený. Autokratický styl může u dětí vyvolat nechuť k učení, pokles iniciativy a memorování. Nejčastěji používanou metodou je monolog.

Na rozdíl od autoritativního má demokratický, nebo také integrační, styl základ ve spoluúčasti a spolupráci obou stran. Učitel při rozhodování přihlíží k názorům a požadavkům žáků. Ti ho berou jako důvěryhodného a přístupného, nebojí se ho. Učitel má přirozenou autoritu, kterou musí udržet na formální úrovni. Pokud se mu to nedaří, může

sklouzávat k familiárnosti, neprofesionálnosti a příliš liberálnímu přístupu k žákům. Aby k tomu nedošlo, měl by se učitel pravidelně věnovat sebereflexi. Z oboustranného vztahu učitel ↔ žák čerpají obě strany. Postavení učitele by však mělo být vyšší, než u žáků. Vyučující ve svém výstupu střídá různé metody a koncepce vyučování.

Dá se říci, že liberální styl je opakem autoritativního. Učitel je nerozhodný, příliš přístupný pro názory a návrhy vyučovaných. Často jsou to žáci, kdo výuku řídí. Tento typ pedagoga bývá velmi oblíben, ale téměř bez respektu. Na žáky je kladeno minimum požadavků. Postihy za jejich nesplnění se nepoužívají. Ve výuce může docházet k neefektivnímu hospodaření s časem. Liberální styl se může zdát jako nežádoucí, ale pokud je učitelem dobře uchopen, může znamenat i efektivní a zajímavou výuku. Ten, kdo se rozhodne tento styl aplikovat, by měl mít přirozenou autoritu a schopnost okamžité změny vyučovacího stylu. Záleží však i na posluchačích. Aby byl tento styl efektivní, musí být pojat spíše jako demokratický, s prvky liberálního stylu, například dávat žákům více volnosti, nevyužívat postihy, klást na žáky malé nebo žádné požadavky. Podmínkou je udržení kázně, pozornosti a vedení třídy.

Nevyhraněný vyučovací styl je charakteristický pro začínající učitele. Mísí se v něm prvky předchozích stylů. Mladí pedagogové si touto cestou hledají svůj osobní vyučovací styl, který jim bude nejvíce vyhovovat.

2.3.2 Dělení podle Fenstermachera a Soltise

Zmínění autoři ve své knize Vyučovací styly učitelů (2008) vymezují následující styly:

- exekutivní styl
- facilitační styl
- liberální styl

Fenstermacher a Soltis (2008, s. 19) dělí vyučování na pět komponentů, které profilují výukový styl:

- vyučovací metody (jak učit)
- vnímání žáků (co ví učitel o žácích)
- znalost učiva (co učitel zná, jak velký je odborník v daném předmětu)
- cíle (co učí, kam výukou směřuje)
- vztahy a interakce (vztahy učitel-žák)

První styl, exekutivní, má opět určitou podobnost s managementem. Učitel vystupuje jako manažer, který svou pozornost věnuje všem aspektům procesu výuky. Hlavními pilíři manažerského stylu jsou vyučovací metody a učivo a detailní příprava na vyučovací hodinu. Ve velké míře jsou využívány učební materiály. Vyučující se snaží co nejefektivněji využít přidělený čas vyučovací hodiny. Time management je pro něho každodenní záležitostí. Pro zlepšení výsledků výuky používá zpětnou vazbu a povzbuzení. Žáci přicházejí do školy bez znalostí a úlohou učitele je předat jim vybrané informace.² Přitom věnuje nepatrnou pozornost potřebám žáků. U tohoto stylu je největší pravděpodobnost, že většina žáků se naučí více, než ve stylech ostatních. Největší efektivity je dosaženo v podmínkách klasické školní třídy.

V případě facilitačního stylu vystupuje učitel – facilitátor jako empatická osoba. Osobnost svých žáků klade nad učební látku. Ta je pojímána jako nástroj pro rozvoj žáků. Pro facilitátora je důležité vybudovat si oboustranně kladné vztahy s vyučovanými. Učitel respektuje rozhodnutí svých žáků a poskytuje jim pro rozhodování prostor odpovídající jejich dosažené inteligenci. Žáci přicházejí do školního prostředí s určitými znalostmi, které získaly převážně ze života (z praxe), učitel tyto znalosti respektuje, snaží se je dále rozvíjet a využívat v procesu výuky.

Hlavním zaměřením liberálního stylu je učivo, jeho obsah a cíle. Snahou učitele je vychovat kompetentní osobnosti. Od učitele je vyžadováno, aby jeho vystupování před třídou podpořilo jeho snažení a cíle. Zároveň musí být pro žáky vzorem, jehož prvky chtějí přejímat. Na rozdíl od exekutivního stylu si žáci osvojují soubory myšlenek, postupů a teorií, ne jen holá fakta. Tímto způsobem je postupně formována jejich osobnost a připravenost na vstup do světa. Rizikem tohoto stylu je přehlčení žáků základními poznatky z velkého množství vědních oborů.

² Analogie s názorem Johna Locke o nepopsané lidské duši – tabula rasa.

Je nutné zmínit, že toto dělení, na rozdíl od předchozího, neobsahuje styly lepší a horší (se značnými nedostatky). Exekutivní, facilitační a liberální styl jsou rovnocenné.

2.3.3 Dělení podle intelektových stylů

Systém intelektových stylů, podle kterých můžeme odvodit další členění vyučovacích stylů, sestavil R. J. Sternberg (Škoda, Doulík 2011, s. 71).

- monarchistický styl
- hierarchický styl
- oligarchický styl
- anarchistický styl

Jako konzervativní můžeme hodnotit monarchistický styl. Zabývá se konkrétním cílem a nemá smysl pro další možnosti řešení, či jeho alternativy. Monarchističtí učitelé si těžko stanovují priority, jsou netolerantní. Tato skupina může spadat k tomu, že od žáků vyžaduje přesnou znalost poznámek, neumožňuje tedy tvůrčí myšlení a vlastní iniciativu žáků.

Hierarchický učitel je tolerantní, systematický a flexibilní. Sestavuje si posloupnost cílů podle jejich důležitosti. To svědčí o jeho rozhodnosti a smyslu pro systém. Systém cílů mu umožní plnit veškeré úkoly a úkony efektivněji, rychleji a precizněji.

Oligarchický styl mívá potíže s určováním priorit. Vyznačuje se nerozhodností a často spadá ke složitým řešením úkolů. Práci mu tak může znesnadnit časová náročnost řešení a nepřehlednost. Nepřehlednost a složitost řešení úkolů může nežádoucím způsobem ovlivňovat žáky a jejich zájem o studium.

Anarchistický styl se podobá nevyhraněnému vyučovacímu stylu. Je charakteristický nevyzpytatelností. Stanovuje si mnoho cílů, které řeší náhodně. U některých učitelů se může projevovat zmatečností a nedodržováním termínů. Tento systém není příliš vhodný, protože žáci často potřebují silné vedení a vzor, který je naučí plnit si své povinnosti včas.

2.3.4 Dělení podle MCarthyové

B. McCarthyová rozděluje styly na následující (Kohoutek 2008):

- imaginativní styl
- analytický styl
- praktický styl
- dynamický styl

Imaginativní jedinec rád diskutuje a pracuje ve skupinách. Ostatním s oblibou sděluje své myšlenky a pocity. Bude to tedy učitel velmi sdílný a aktivní. Vhodný by mohl být například pro praktické předměty, kde může žákům předávat své znalosti a dovednosti přímo z praxe. Tato jeho vlastnost může být i nevýhodou, pokud začne žáky až moc vtahovat do svého osobního života.

Styl analytický se orientuje na fakta, detaily a postupy. Na první pohled může takový učitel být nudný autokrat. Omyl. I takový učitel může pro žáky připravit zajímavou hodinu. Takový učitel najde své uplatnění například v hodině statistiky nebo účetnictví.

Jak už napovídá pojmenování, praktický styl se orientuje na praktické aktivity, zjišťuje, jak věci fungují. Je spíše orientován na praxi. Tento vyučovací styl je vlastní odborníkům z praxe, kteří ve školách učí nebo pořádají různé přednášky a exkurze.

Metoda pokus-omyl je vlastní dynamickému stylu. Ten rád přichází na věci sám. Tento učitel bude žáky nutit k využívání fantazie, představivosti a tvůrčího myšlení. Také bude využívat mezipředmětových a mezitematických vztahů, aby žáci sami přišli na určité aspekty nové látky.

2.3.5 Další dělení

Adaptivní a inovativní styl definoval M. Kirton. Adaptivní styl používají, podle autora, spíše ženy. Jde v něm spíše o částečné úpravy a inovace, než o inovaci celkovou. Inovátoři jsou spíše muži. Zabývají se zásadními změnami a celkovým zlepšením. (Kohoutek 2010) Možností pro inovaci mají učitelé nepřeberné množství. Mohou zlepšovat a upravovat přípravu na vyučovací hodinu, její průběh, známkování a zkoušení, svůj přístup k žákům a mnoho dalšího.

Americký psycholog Herman A. Witkin rozlišuje globální a analytický typ. Globální styl je více závislý na lidech, udržuje si od nich menší odstup a názorově a citově se přizpůsobuje ostatním. Věci chápe globálně, v celkovém kontextu. Analytický styl se okolím nenechá ovlivňovat. Situace chápe odděleně, jednotlivě. Takový učitel je orientován na výkon a nezohledňuje snahu. (Škoda, Doulík 2011, s. 69)

J. Kagan dělí styly výuky na reflexivní a impulzivní. Jak napovídá jejich název, reflexivní styl je založen na opatrném, pomalém a promyšleném rozhodování. Jeho snahou je domýšlet všechny možné důsledky. Impulzivní učitel reaguje rychle, někdy bez promyšlení problému. Důsledků svých rozhodnutí si všímá až následně. (Kohoutek 2008)

Podle dominantní mozkové hemisféry rozděluje učitele G. Lojová. Nezáleží na tom, jakou dominantní hemisféru má učitel, ale na co se více zaměřuje u svých žáků. Učitelé se dělí na umělce (pravá hemisféra) a racionalisty (levá hemisféra). Během výuky je nutné používat obě mozkové hemisféry, aby nedošlo k nežádoucímu efektu, kdy nevyužitá část mozku znesnadňuje efektivní a komplexní přijímání nové látky. (Škoda, Doulík 2011, s. 69)

Carol Evansová uvádí v rešerši svého výzkumu další 3 vyučovací styly.³ Styl didaktický je založen na přednáškách ze strany učitele, žáci si píší poznámky. Sokratovský styl je vyučovací styl, který rozvíjí myšlení žáků. Jeho základem jsou otázky, které pokládá učitel žákům. Ti na ně odpovídají a reagují a vytváří tak plynulou, naučnou konverzaci. Neobvyklý je styl facilitační. Učitel odpovídá pouze za prostředí výuky, odpovědnost za učení a efektivitu výuky spadá na studenta. (Evans 2008)

2.4 Ekonomické vzdělávání

Ekonomické vzdělávání je velmi proměnlivá a flexibilní oblast. Neustále se musí přizpůsobovat novým politickým a legislativním situacím. Snad právě tato proměnlivost v kooperaci se současnou společenskou situací⁴ generují neustálou potřebu absolventů ekonomických škol.

„Ekonomické vzdělávání je proces, který umožňuje žákům získat soustavu poznatků z ekonomických a jim příbuzných vědních oborů a z hospodářské praxe a s nimi

³ Dělení podle Jarvise (1985).

⁴ Efektem zvýšených nároků soudobé společnosti bylo zavedení finanční gramotnosti na základních a středních školách. Výsledkem je zvýšení vzdělanosti společnosti o nezbytné ekonomické vzdělání.

spojené rozumové a praktické dovednosti, popřípadě i některé návyky. Získané vědomosti, dovednosti a návyky v ekonomických předmětech tvoří ekonomické vzdělání (znalosti) žáků“ (Asztalos 1996, s. 34). Oblasti, ve kterých jsou žáci vzděláváni, jsou ekonomika, účetnictví, výpočetní technika, korespondence, statistika a další. Získané znalosti a dovednosti mohou souhrnně využít v některém z integrovaných předmětů, jako je například fiktivní firma, cvičná kancelář nebo při praxi. V ideálním případě tvoří učitelé ve škole efektivní pracovní tým a výuku jednotlivých předmětů propojují. U žáků tak vytváří komplexní znalosti, dovednosti a návyky a rozvíjí u nich ekonomické myšlení a schopnost propojovat informace z jednotlivých vyučovaných předmětů.

Oborová didaktika zaměřená na tuto oblast vzdělávání se nazývá didaktika ekonomických předmětů. Věnuje se problematice všech ekonomických předmětů a dělí se na speciální didaktiky, zabývající se jednotlivými předměty.

2.4.1 Výchovně-vzdělávací proces v ekonomickém vzdělávání

Na učitele v ekonomické sféře jsou kladeny zvýšené nároky, protože žáci musí mít kromě teoretických znalostí také znalosti praktické a dovednosti využitelné v praxi. Práci pedagogům neubírá ani neustále se měnící legislativa. Podmínkou efektivní výuky je schopnost abstraktního a kreativního myšlení ze strany žáků. Kreativní přístup musí uplatnit i pedagogové při vyučování a přípravě na něj.

Opomíjeny nesmí být mezipředmětové vazby. Ty vyžadují spolupráci učitelů, ke které mnohdy nedochází. Žáci tak získávají neúplné, neprovázané a selektované poznatky, pokud si je neumí sami spojit. K vytvoření uceleného systému znalostí, dovedností a schopností je důležité využívání starších znalostí k odvození nových, propojování teorie s praxí pomocí exkurzí, přednášek externistů a realizace praxe v podnicích.

Stejně jako v jiných oblastech vzdělávání, ani zde se nevyhneme tradičním koncepcím vyučování. S přispěním rozvoje informačních technologií se stále více využívá programované a projektové vyučování. Při rozvíjení ekonomického myšlení žáků záleží také na použitých metodách. Při výběru vyučovací metody musí učitelé nejprve zvážit cíle a obsah ekonomického vzdělávání. (Asztalos 1996)

Profesi učitele v ekonomickém vzdělávání mohou vykonávat absolventi pedagogických fakult nebo odborníci z praxe jako doplněk ke své ekonomické profesi či podnikání. Stále však musí být dodržován rovnocenný poměr mezi teorií a praxí.

3 Cíl a metodika

3.1 Cíl práce

Cílem práce je zmapování používaných stylů vyučování prostřednictvím dotazníků a následků doplněných řízenými rozhovory. Dalším krokem je jejich analýza a zhodnocení. Výstupem budou nejen výsledky výzkumu, tedy současný stav ekonomického vzdělávání, ale také doporučení, jak jej zlepšit.

3.2 Metodika

Základním krokem pro sestavení práce je vytvoření osnovy a rozčlenění na jednotlivé kapitoly. Následuje postupné sepsání daných částí.

Po prostudování odborné literatury zpracuji literární rešerši. Teoretickou část sestavím na základě tištěných, ale také elektronických zdrojů. Řada autorů se ve svých názorech shoduje, jsou však tací, kteří mají na danou problematiku odlišný pohled. Úkolem první kapitoly bude shrnout jednotlivé názory tak, aby vznikla dostatečná základna pro celou práci.

Následuje kvalitativní pedagogický výzkum, jehož prvním krokem je stanovení výzkumné otázky a pracovních hypotéz. Následně stanovím cílový vzorek respondentů. Celý výzkum bude probíhat anonymně. Zmíněny budou pouze názvy škol, které mi umožnili hospitace v hodinách ekonomiky. Sběr dat bude probíhat ve dvou formách. První zahrnuje hospitace doplněné řízenými rozhovory. Druhou formou je dotazníkové šetření.

Na základě literatury stanovím sledované prvky, ze kterých vytvořím podklad pro hospitační záznam (Příloha 1). Informace, které nelze zjistit v rámci pozorování ve vyučovací hodině, doplním řízeným rozhovorem, podle předem stanovené osnovy (Příloha 1). V době vytváření výše zmíněných tiskopisů oslovím vybrané školy s žádostí o umožnění hospitace. Po domluvě termínů proběhnou jednotlivé hospitace. Během vyučovací hodiny budu vyplňovat jednotlivé položky hospitačního záznamu. Po skončení hodiny proběhne řízený rozhovor, případně zodpovězení dalších otázek. Jednotlivé učitele požádám o vyplnění dotazníku, který jim zašlu, pro vytvoření komplexnějšího pohledu na jejich osobu.

Z rešerše si vyberu několik skupin dělení vyučovacích stylů. Dotazník bude koncipován tak, aby zabral přibližně 5 minut a daly se podle něho určit jednotlivé styly vyučování. Pro tvorbu dotazníku jsem vybrala internetové stránky <https://www.vyplnto.cz/>. Základní (neplacená) uživatelská nabídka je pro mé potřeby dostatečná. Je zde možnost neveřejného dotazníku, který je po jednom měsíci uzavřen a vyhodnocen. Z uživatelského účtu je možné stáhnout výstupy v podobě kódovaných i nekódovaných dat a grafů. Otázky rozdělím do tří částí: identifikační otázky, obecné otázky a otázky určující styl výuky. Nejprve proběhne pilotní výzkum, s jehož pomocí odstraním z dotazníku chyby. Zdrojem pro stanovení respondentů dotazníkového šetření budou internetové stránky <http://www.seznamskol.eu/>, kde v kategorii *Střední školy* vyberu přednostně *Obchodní akademie*. V případě, že obchodních akademií bude v regionu málo, výběr rozšířím o *Obchodní školy*, kde je obchodní akademie jedním z nabízených oborů. Pokud to budou informace na internetových stránkách škol umožňovat, rozešlu dotazníky přímo učitelům ekonomiky. V opačném případě oslovím školu prostřednictvím centrální emailové adresy (většinou sekretariát) s žádostí o rozeslání učitelům ekonomiky. Dotazníky odešlu také učitelům, kteří mi umožnili hospitaci.

Následně sesbíraná data vyhodnotím. Ke zpracování kódovaných dat použiji Microsoft Office Excel, který nabízí širokou škálu využitelných funkcí. Nejprve budu posuzovat vybrané otázky jednotlivě, poté budu respondenty posuzovat podle zvolených kategorií. V závěru vytvořím profil každého z respondentů. Základ bude tvořit šest učitelů, kteří mi umožnili hospitaci. Pohled na jejich osobu bude komplexnější a detailnější. Výsledky dotazníků budou sloužit k vytvoření celoplošné představy o stavu ekonomického vzdělávání. Výsledky následně shrnu v závěru práce a doplním je doporučeními pro střední ekonomické vzdělávání.

3.3 Metodika výzkumu

3.3.1 Výzkumný problém

Výzkum je zaměřen na vyučovací styly učitelů. Učitelé se samozřejmě nedají rozškátulkovat do konkrétních skupin, ale dají se určit jejich předpoklady pro jednotlivé vyučovací styly. Diplomová práce určí, které styly u vyučujících převládají.

Mnoho žáků si často stěžuje, že za jejich špatné studijní výsledky mohou učitelé. Učitelé na svou obranu uvádí, že se žáci nepřipravují a nemají zájem o spolupráci. Někteří tvrdí, že už neví, jak by žákům probíranou látku více přiblížili. Právě to, jak se snaží učitelé žákům přizpůsobit, jak se na výuku připravují a to, jaké názory mají učitelé na vedení třídy, jsou předpoklady pro jednotlivé vyučovací styly.⁵

3.3.2 Hypotézy

H1: Většina učitelů směřuje k demokratickému způsobu výuky.

H2: Učitelé nepoužívají stále stejné výukové materiály a přípravy.

H3: Učitelé se snaží přizpůsobit svým žákům a tím jim předat více svých znalostí.

H4: Mezi učiteli převládají facilitátoři.

Styl demokratický a facilitační jsem pro potřebu vytvoření hypotéz zvolila proto, že z mého pohledu jsou to styly pro výuku nejvhodnější.

3.3.3 Výzkumný vzorek

Jako výzkumný vzorek pro dotazníkové šetření jsem zvolila učitele ekonomiky na středních školách, primárně na obchodních akademiích. Prostřednictvím zdrojové databáze se budu snažit o vyčerpávající šetření, dotazníky budou rozeslány všem školám z databáze. Jejich návratnost bude záviset na ochotě učitelů vyplnit dotazník.

Jako základní výzkumný vzorek pro hospitace a řízené rozhovory jsem vybrala 9 fakultních škol Vysoké školy ekonomické. Na žádost o hospitaci odpověděly kladně 3 školy (5 učitelů). Vzorek jsem tedy rozšířila na 12 škol (obchodních akademií a středních škol s oborem obchodní akademie) v Praze. Hospitaci umožnil pouze 1 další učitel. Cílový výzkumný vzorek pro hospitace tvoří 6 učitelů ekonomiky z pražských škol.

3.3.4 Typ výzkumu a metoda sběru dat

Data pro diplomovou práci získám prostřednictvím kvalitativního pedagogického výzkumu. Výzkum realizuji prostřednictvím náhodného výběru, kdy náhodnost výběru

⁵ Vyučovací styly jsou samozřejmě ovlivněny i dalšími skutečnostmi.

respondentů bude závislá na jejich ochotě zúčastnit se dotazníkového šetření nebo svolit k následku.

Jak již bylo několikrát zmíněno, data budu získávat prostřednictvím hospitací, které doplním o řízené rozhovory a dotazníkové šetření. Další formou bude samostatné dotazníkové šetření, které bude probíhat prostřednictvím elektronických dotazníků rozesílaných elektronickou poštou. Hospitace proběhnou formou strukturovaného pozorování v přirozeném prostředí. Řízené rozhovory budou podloženy předem připravenou osnovou, do které budu zaznamenávat odpovědi učitelů. Uskutečním je formou osobního dotazování. Elektronickou poštou budu rozesílat odkaz na dotazník společně s průvodním dopisem. Dotazníky budou obsahovat otázky otevřené i uzavřené.

3.3.5 Sledované prvky a dělení vyučovacích stylů

Při vyhodnocování dotazníku budu sledovat tři kategorie vyučovacích stylů:

- dělení na adaptivní a inovativní vyučovací styl
- dělení na autokratický, demokratický a liberální vyučovací styl
- dělení na exekutivní, facilitační a liberální vyučovací styl

Otázky, které budu v jednotlivých kategoriích zpracovávat a způsob jejich vyhodnocení jsou uvedeny v Příloze 6.

4 Praktická část

4.1 Vyhodnocení hospitací a řízených rozhovorů

Hospitaci mi umožnilo 6 učitelů ze 4 škol:

- Československá akademie obchodní, SOŠ, Praha 2, Resslova 5
- Obchodní akademie Dušní
- Střední škola Náhorní
- Obchodní akademie Heroldovy sady

Hospitační záznam jsem rozčlenila na čtyři části: příprava na vyučovací hodinu, realizace vyučovací hodiny, klima ve třídě a celkový dojem z hospitace. Vyplněné hospitační záznamy a odpovědi z řízených rozhovorů uvádím na začátku každé podkapitoly. Následuje shrnutí hospitací a řízených rozhovorů, vše doplněno výsledky dotazníků a zhodnocením.

4.1.1 Hospitace a řízený rozhovor 1

Hospitační záznam 1

Ročník	1.
Počet žáků ve třídě	20
Předmět	Ekonomika a podnikání
Téma hodiny	Minimální a maximální zásoba

Příprava na hodinu

Připravenost učitele na hodinu

učitelka je na hodinu dobře připravená, strukturu hodiny má promyšlenou

Organizace vyučování

dobré časové rozvržení, motivační, expoziční, fixační část (příklady)

Realizace hodiny

Stanovení vzdělávacího cíle na začátku hodiny

pouze v podobě tématu

Využití aktivizačních metod

informace o chystané exkurzi, která se vztahuje k probírané látce - motivace
--

Využité metody výuky

dialog, psaní zápisků, grafy na tabuli, výpočty na tabuli, střídání vyučovacích metod

Organizační formy výuky

frontální, samostatná práce
Využití didaktické techniky a učebních pomůcek
učebnice, tabule
Splnění vzdělávacího cíle
ANO

Klima ve třídě

Zájem žáků

učitelka má pozornost žáků, žáci ochotně spolupracují
Prostor pro iniciativu žáků
otázky, které rozvíjejí samostatné myšlení žáků, samostatná příprava příkladů
Přiměřenost požadavků kladených na žáky
jasné sdělení požadavků, které odpovídají úrovni žáků vyžaduje analýzu výsledků, odůvodňování odpovědí, postupy výpočtů
Přístup učitele k žákům
nechává prostor pro rozhodování žáků přátelský, demokratický nechává si možnost posledního slova
Postihy za neplnění povinností
přiměřené
Přiměřenost reakcí učitele
v případě, že žák neví, učitelka se ho snaží navést ke správné odpovědi, chce zdůvodňovat odpovědi
Celkové vystupování učitele
jasný, srozumitelný projev, přiměřené tempo výkladu, sebevědomé vystupování, klidné vystupování

Celkový dojem z hospitace

učitelka dané problematice dobře rozuměla, snažila se propojovat učivo s praxí a využívat všeobecné vzdělání žáků učitelka zůstávala spíše v prostoru u tabule a předních řad s kázní nemá problémy, má respekt ze strany žáků

Zdroj: dotazníkové šetření

Řízený rozhovor 1

Zajímáte se o žáky také ze soukromého hlediska, nebo vás zajímá pouze jejich výkon ve škole?

podle situace, o soukromí žáků se příliš nezajímá

Jaké používáte postihy při neplnění studijních povinností?

podle situace a důvodu neplnění

Kolik času věnujete přípravě na výuku?

nedokáže odhadnout, individuálně podle náplně vyučovací hodiny
--

Jak hodnotíte žáky? Přihlížíte i ke snaze? Ovlivňuje Vás při hodnocení předchozí prospěch?

přihlíží spíše ke snaze

Jste ochotný/á změnit způsob výuky a přístupu k žákům? Pokud NE, proč?

ANO

Zjišťujete si reakce a názory žáků na Vaši výuku? Ovlivňují Vás nějak?

názory žáků si zjišťuje, určitě ji ovlivňují při přípravě na další hodiny

Baví Vás práce učitele?

ANO

Zdroj: dotazníkové šetření

Vyučující byla na hodinu dobře připravená. Strukturu vyučovací hodiny měla promyšlenou, časovou dotaci dodržela. Na začátek zařadila také třídnické záležitosti - plánovanou exkurzi vztahující se k probírané látce, šlo tedy o pozitivní motivaci žáků.

Vyučovací hodina bylo komplexní a obsahovala část motivační, diagnostickou, expoziční i fixační a zadání úkolu. Na začátku bylo žákům sděleno téma. Velkou měrou byl využit monolog. Poznámky vyučující diktovala (šlo o první ročník). Celý výklad byl dokreslen grafy a výpočty na tabuli. Při výkladu učitelka použila frontální výuku, ve fixační části samostatnou práci - příklady.

Žáci s vyučující ochotně spolupracovali, věnovali jí svou pozornost. Měli také dostatečný prostor pro vlastní iniciativu. Požadavky kladené na žáky byly přiměřené. Učitelka k žákům přistupovala tak, aby rozvíjela jejich samostatné uvažování a ekonomické myšlení. Celkově vystupovala jako demokratický typ, s kladným vztahem k žákům, ale stále si ponechávala možnost posledního slova.

Z rozhovoru s vyučující vyplývá, že se o své žáky zajímá, ale spíše z formální stránky, nezabíhá příliš do jejich soukromí. Pokud má někdo z žáků problém je ochotna ho s ním probrat. Při neplnění studijních povinností používá různé postihy, záleží na situaci a důvodu jejich neplnění. Neomezuje se pouze na *splnil - nesplnil*. Dotazovaná nedokáže odhadnout délku přípravy na hodiny, ale připravuje se na každou hodinu. Při hodnocení žáků přihlíží spíše ke snaze, ne k předchozímu prospěchu. Názory žáků na výuku si pravidelně zjišťuje a následně se snaží svůj vyučovací styl zlepšovat a inovovat.

Dotazník jen potvrzuje, že jde o adaptivního učitele, u kterého převažuje demokratický styl výuky s lehkými náznaky stylu liberálního.

Učitelka se snaží přizpůsobovat náplň hodiny žákům, novou látkou navazuje na předešlé znalosti. Do školy, podle ní, přicházejí žáci bez znalostí, na kterých by mohla dále stavět. Věnuje se přípravě na hodinu a ve velké míře využívá výukové materiály. Ve svých vyučovacích hodinách upřednostňuje dialog. Podle výsledků dotazníku se pohybuje na hranici mezi exekutivním a facilitačním stylem. Inklinuje spíše ke stylu facilitačnímu.

Zhodnocení: Této učitelce nelze nic vytknout, snad jen tu skutečnost, že na nově přichozí žáky pohlíží jako na jedince bez využitelných znalostí.

4.1.2 Hospitace a řízený rozhovor 2

Hospitační záznam 2

Ročník	3.
Počet žáků ve třídě	15
Předmět	Ekonomika
Téma hodiny	Daň z nemovitých věcí

Příprava na hodinu

Připravenost učitele na hodinu

učitelka byla na vyučovací hodinu připravena, o látce má přehled, časovou přípravu nedodržela (pokud ji měla)

Organizace vyučování

špatné časové rozvržení, test, výklad

Realizace hodiny

Stanovení vzdělávacího cíle na začátku hodiny

pouze v podobě tématu

Využití aktivizačních metod

NE

Využité metody výuky

převážně monolog, velmi málo dialog, psaní poznámek praktická činnost: práce se zákony, doklady, praktické příklady
--

Organizační formy výuky

frontální

Využití didaktické techniky a učebních pomůcek

využití pouze tabule při výkladu prý často používá prezentace
--

Splnění vzdělávacího cíle

žáci si odnesli pouze poznámky, žádné znalosti
--

Klima ve třídě

Zájem žáků

nulový, nestíhají psát poznámky

Prostor pro iniciativu žáků

malý - několik otázek pro aktivizaci

Přiměřenost požadavků kladených na žáky

upozornění na zkoušení (a testy) předem

lehce přehnané

po absenci žákyně písemku psát musí - měla si zjistit, co bude na další hodině

Přístup učitele k žákům

jasně určuje, co po žácích požaduje

neústupnost při neinformovanosti žáků

demokratický s prvky autokratického

Postihy za neplnění povinností

nepřiměřené, dá se říci, že hodně zásadové

Přiměřenost reakcí učitele

při opisování napomenutí, poté snížení známky

na otázky k testu ochotně odpovídá

Celkové vystupování učitele

příjemné, ke konci testu trochu laxní

Celkový dojem z hospitace

žákyně si po absenci nezjistila, co bude náplní další hodiny, ale test psát musela
výklad nové látky byl příliš rychlý, šlo o úvod do problematiky, vše bylo srozumitelně
vysvětleno, ale žákům budou zřejmě tyto základy v další výuce chybět, odcházeli pouze
s poznámkami (často neúplnými)

zapojovala do vyučovací hodiny mezipředmětové vztahy

s těmi, kteří dokončili test dříve, probírala praxe, ostatním se již nevěnovala - prostor
pro opisování a podvádění

Zdroj: dotazníkové šetření

Řízený rozhovor 2

Zajímáte se o žáky také ze soukromého hlediska, nebo vás zajímá pouze jejich výkon ve škole?

„Nemohu se zajímat o všechny, které učím.“

Jaké používáte postihy při neplnění studijních povinností?

malé pětky, při opisování snižuje známku o jeden stupeň

Kolik času věnujete přípravě na výuku?

1 - 2 hodiny denně

Jak hodnotíte žáky? Přihlížíte i ke snaze? Ovlivňuje Vás při hodnocení předchozí prospěch?

přihlíží ke snaze i předchozímu prospěchu

Jste ochotný/á změnit způsob výuky a přístupu k žákům? Pokud NE, proč?

ANO

Zjišťujete si reakce a názory žáků na Vaši výuku? Ovlivňují Vás nějak?

ANO, velkou měrou ji neovlivňují, občas zařadí do hodiny něco nového (podle doporučení žáků)
--

Baví Vás práce učitele?

ANO

Zdroj: dotazníkové šetření

Učitelka byla na vyučovací hodinu připravena, o probírané tématice měla přehled. Na rozdíl od předchozího případu, nedodržela časovou přípravu (pokud ji měla). Vyučovací hodinu zahajovala testem a pokračovala výkladem.

Výklad byl příliš rychlý, učitelka zřejmě špatně odhadla čas zbývající po testu a chtěla toho stihnout co nejvíce. Na začátku vyučovací hodiny bylo sděleno pouze téma. Velkou měrou využívala monolog. Do vyučování zařadila také praktickou činnost v podobě práce s daňovými zákony a doklady. Probíranou látku se snažila žákům přiblížit skrze praktické příklady. Můj dojem je takový, že žáci odcházeli ze školy pouze s několika stranami poznámek. Učitelka působí jako demokrat příklánějící se k prvkům autokratického stylu.

Žáci o téma velký zájem neprojevovali, sotva stíhali psát poznámky. Ze strany učitelky byla zřejmá snaha o vyvolání aktivity žáků. Vyučující upozorňovala na zkoušení předem. Její požadavky (při testu) se mi zdály lehce přehnané. Jasně určovala, co od žáků očekává. Během testu jeden z žáků opisoval - poprvé ho napomenula, podruhé si poznamenala jméno a snížila mu známku o jeden stupeň. S těmi, kteří dokončili test dříve, probírala praxe, ostatní přestala hlídat a dala jim tak možnost opisovat.

Vyučující nemá zájem se o žáky blíže zajímat. Postihy za neplnění povinností používá přiměřené, neuznává neinformovanost žáků po absenci. Při hodnocení přihlíží ke snaze, ale také k předchozímu prospěchu. Názory žáků na hodiny ji příliš neovlivňují, někdy využije jejich nápady pro zpestření hodin.

Podle odpovědí v dotazníku u ní převažuje autokratický a adaptivní styl.

Snaží se svým žákům výuku přibližovat. Také na ně pohlíží jako na osoby se základními znalostmi, které je potřeba dále rozvíjet. Autoritativní stránku jen potvrzuje názor, že učitel je jediný kdo rozhoduje, bez přihlížení na názory žáků. Dotazovaná se přiklání k tomu, aby byla od žáků vyžadována přesná znalost látky. U vyučující převažuje exekutivní styl s patrnými prvky stylu liberálního.

Zhodnocení: Dá se říci, že dotazník a rozhovor potvrdili výsledky pozorování. Vyučující bych doporučila více se zajímat o své žáky. Také by jí prospělo připravovat si časový rozvrh jednotlivých vyučovacích hodin, aby velké množství předložené látky nebylo na úkor kvality vzdělávání. Rozhodně jí chválím přihlížení k nápadům žáků při cestě ke zlepšování se.

4.1.3 Hospitace a řízený rozhovor 3

Hospitační záznam 3

Ročník	2.
Počet žáků ve třídě	12
Předmět	Ekonomika
Téma hodiny	Hledání zaměstnání - úřad práce

Příprava na hodinu

Připravenost učitele na hodinu

učitelka je na vyučovací hodinu skvěle připravena, látku podává zajímavým způsobem
--

Organizace vyučování

čas dodržen, na začátku projednávány třídnické záležitosti - praxe opakování, výklad
--

Realizace hodiny

Stanovení vzdělávacího cíle na začátku hodiny

žákům je sdělen přímo vzdělávací cíl - „Na dnešní hodině se dozvíte o...“

Využití aktivizačních metod

motivací k aktivitě je skutečnost, že znalosti využijí v běžném životě
--

Využité metody výuky

monolog, dialog, psaní poznámek výpočty, práce s doklady učitelka střídá monolog s otázkami k žákům

Organizační formy výuky

frontální

Využití didaktické techniky a učebních pomůcek

pracovní listy na shrnutí znalostí, formuláře mezera ve využití internetu
--

Splnění vzdělávacího cíle

ANO

Klima ve třídě

Zájem žáků

žáci nevyrušují, dávají pozor, v učitelce mají autoritu

Prostor pro iniciativu žáků

žáci jsou zapojováni do výkladu jednoduchými otázkami (z výkladu)

Přiměřenost požadavků kladených na žáky

jasné vymezení požadavků,
do poznámek si píše téměř celý výklad - jasné vymezení, co musí žáci znát

Přístup učitele k žákům

demokratický, prvky autokratického stylu
od žáků si drží určitý odstup
většinu hodiny zůstává sedět

Postihy za neplnění povinností

adekvátní k situaci

Přiměřenost reakcí učitele

přiměřené reakce, spíše liberální (mírné) (zřejmě způsobeno nízkým věkem vyučující)

Celkové vystupování učitele

vstřícné, autoritativní, přátelské

Celkový dojem z hospitace

vyučující je poměrně mladá a bylo na ní znát, že se ještě plně nerozhodla pro určitý styl vyučování
působila velmi mile a sebejistě, žáci ji respektovali
o žáky se zajímá i mimo školu

Zdroj: dotazníkové šetření

Řízený rozhovor 3

Zajímáte se o žáky také ze soukromého hlediska, nebo vás zajímá pouze jejich výkon ve škole?

o jejich soukromí se zajímá hlavně, pokud má nějaký vliv na jejich výkony ve škole, chování a podobně, jinak spíše okrajově

Jaké používáte postihy při neplnění studijních povinností?

postihuje pouze opakované neplnění povinností, malou pětkou

Kolik času věnujete přípravě na výuku?

přibližně 8 - 10 hodin týdně

Jak hodnotíte žáky? Přihlížíte i ke snaze? Ovlivňuje Vás při hodnocení předchozí prospěch?

ke snaze přihlíží při závěrečném pololetním hodnocení
předchozí prospěch ji neovlivňuje

Jste ochotný/á změnit způsob výuky a přístupu k žákům? Pokud NE, proč?

pokud by to bylo k lepšímu, ano
dělá vše pro to, aby studenty hodně naučila a zároveň s nimi měla dobré vztahy a příjemné hodiny

Zjišťujete si reakce a názory žáků na Vaši výuku? Ovlivňují Vás nějak?

ANO
pokud zjistí něco negativního, zamyslí se nad danou věcí a snaží se ji zlepšit

Baví Vás práce učitele?

ANO

Zdroj: dotazníkové šetření

U vyučující byla znát precizní příprava na vyučovací hodinu, látku dokázala podat zajímavým způsobem. Poskytnutý čas dodržela i přesto, že na začátku vyučování projednávala třídnické záležitosti.

Jako jedna z mála sdělila žákům vzdělávací cíl. Největší motivací byla využitelnost získaných znalostí v praxi. Do výkladu zahrnula otázky, které výklad doplňovali, ptala se žáků na jejich osobní zkušenosti. Pro zopakování látky na konci hodiny využila pracovní listy.

Učitelka měla u žáků dostatečnou autoritu. Žáci si do poznámek psali téměř celý výklad, jehož znalost je od nich vyžadována (jako minimální znalost tématu). Od žáků si vyučující udržuje odstup, také většinu vyučovací hodiny zůstávala sedět za katedrou. Nejvíce se u ní projevoval styl autokratický a demokratický. Vzhledem k nízkému věku bych řekla, že vyučující neměla upřednostňovaný styl výuky.

V rozhovoru uvedla, že o soukromí žáků se zajímá jen v případech, kdy má vliv na výkony ve škole. S žáky dokáže jejich problémy rozebrat, případně jim poradit. Neplnění studijních povinností postihuje, pouze pokud se to opakuje. Přípravě na vyučovací hodiny věnuje odhadem 10 hodin týdně. Předchozí prospěch ji při hodnocení neovlivňuje, přihlíží pouze ke snaze. Snaží se žákům pobyt ve škole zpříjemňovat. Podle mě zapomíná, že žáci by se do určité míry měli přizpůsobit jejímu stylu výuky.

Učitelka se snaží své hodiny stále zlepšovat, k tomu patří také obměňování materiálů a příprav - projevuje se u ní adaptivní styl. Z dotazníku vyplývá, že u ní převažuje styl demokratický s lehkým náznakem prvků liberálního stylu. Podle pozorování mohu tuto skutečnost potvrdit.

Na své žáky nepohlíží jako na prázdné schránky bez znalostí. Své přípravy na hodinu obměňuje tak, aby je přizpůsobila současným žákům. Uznává určitou iniciativu ze strany žáků a dává jim prostor pro rozhodování. Nevyžaduje přesnou znalost látky, pouze vymezuje minimum, které žáci musí umět. Učitelka spadá do kategorie, u níž převažuje facilitační styl výuky.

Zhodnocení: Vyučující bych doporučila využívat také další média, například internet (stránky úřadu práce a podobně). Jinak jsou její hodiny poutavé, dalo by se říci, že bezchybné. Během své další praxe zřejmě upřednostní některý z vyučovacích stylů více.

4.1.4 Hospitace a řízený rozhovor 4

Hospitační záznam 4

Ročník	3.
Počet žáků ve třídě	16
Předmět	Ekonomika
Téma hodiny	Daň z nemovitých věcí

Příprava na hodinu

Připravenost učitele na hodinu

učitelka má o problematice přehled
velmi nepřehledný zápis na tabuli, jednotlivé poznámky a zápisy se překrývají a prolínají

Organizace vyučování

dobré časové rozvržení, opakování, výklad, shrnutí v podobě otázek

Realizace hodiny

Stanovení vzdělávacího cíle na začátku hodiny

pouze téma
pokračování v předchozím tématu

Využití aktivizačních metod

NE

Využité metody výuky

monolog, dialog, psaní poznámek, zápis na tabuli
ukázky ze zákonů
výpočty, práce s doklady

Organizační formy výuky

frontální

Využití didaktické techniky a učebních pomůcek

využití dataprojektoru k ukázce daňových zákonů

Splnění vzdělávacího cíle

ANO

Klima ve třídě

Zájem žáků

část třídy pracuje, část ne
učitelka se snaží žáky do výuky vtáhnout, ale velmi nešikovně

Prostor pro iniciativu žáků

v určité míře
otázky k výkladu (vyhledávání v zákonech)
ne vlastní tvůrčí činnost žáků

Přiměřenost požadavků kladených na žáky

požadavky velmi slabé

Přístup učitele k žákům

spíše liberální

žáky neumí ukáznit, nebudí u nich respekt

Postihy za neplnění povinností

žádné

Přiměřenost reakcí učitele

hůře si udržuje kázeň, snaží se žáky překřičet

pracuje pouze s žáky, kteří mají zájem

Celkové vystupování učitele

velmi autoritativní, na první pohled sympatické, ale ve skutečnosti dosti flegmatické

Celkový dojem z hospitace

žáci mohli mít v hodině notebook, dělali si na něm, co chtěli (sociální sítě, hry)

žáci se ve vyučovací hodině bavili, učitelka se je snažila překřičet, ale tím si u nich respekt nezískala

pokud by si udělala ve třídě pořádek, její výuka by byla velmi poutavá a poučná, vše vysvětlovala srozumitelně a nápaditě

Zdroj: dotazníkové šetření

Řízený rozhovor 4

Zajímáte se o žáky také ze soukromého hlediska, nebo vás zajímá pouze jejich výkon ve škole?

ANO, zajímá

Jaké používáte postihy při neplnění studijních povinností?

horší známky

Kolik času věnujete přípravě na výuku?

každý den průměrně hodinu

Jak hodnotíte žáky? Přihlížíte i ke snaze? Ovlivňuje Vás při hodnocení předchozí prospěch?

podle průměru, přihlíží ke snaze a aktivitě, předchozí prospěch ji neovlivňuje

Jste ochotný/á změnit způsob výuky a přístupu k žákům? Pokud NE, proč?

ANO

Zjišťujete si reakce a názory žáků na Vaši výuku? Ovlivňují Vás nějak?

ANO

snaží se přistoupit k výuce tak, aby ji žáci pochopili

Baví Vás práce učitele?

ANO

Zdroj: dotazníkové šetření

Přesto, že učitelka měla vyučovací hodinu dobře časově rozvrženou a její výklad byl velmi poutavý, byly vidět určité nedostatky v přípravě na vyučování. Jedním z nich byl

velmi nepřehledný zápis na tabuli, kdy se jednotlivé poznámky překrývaly a prolínaly. V polovině hodiny nebylo zřejmé, co patří k čemu.

Vyučující pokračovala v předchozí látce, na začátku vyučovací hodiny bylo žákům sděleno jen téma hodiny. Frontální vyučování bylo oživeno využitím dataprojektoru k promítání daňových zákonů a vyhledávání příslušných paragrafů. Tento způsob výuky, doplněný o výpočty příkladů z praxe, by mohl být velmi efektivní v udržení pozornosti a zaujetí žáků.

Žáci mohli mít ve vyučovací hodině notebooky, které nepoužívali k výuce, ale k prohlížení sociálních sítí a internetu.⁶ Část třídy se velmi hlasitě bavila. Učitelka nebyla schopna si ve třídě zřídit pořádek. Její výklad byl zřetelný a hlasitý, ale pouze z toho důvodu, že se snažila překřičet bavící se žáky. Podle pozorování se u ní projevuje liberální styl výuky.

Učitelka se o své žáky zajímá i mimo školní zdi. Uvedla, že při neplnění studijních povinností používá zhoršení známky. Na každý den vyučování se připravuje přibližně jednu hodinu. Při hodnocení přihlíží ke snaze i aktivitě. Je ochotna změnit způsob své výuky, k výuce se snaží přistupovat tak, aby ji žáci pochopili.

Vyučující preferuje adaptivní styl výuku. Převažuje u ní demokratický styl, ale při bližším zkoumání je zřejmé, že sklouzává spíše ke stylu nevyhraněnému, což je u její praxe delší než 20 let velmi neobvyklé.

Učitelka předpokládá, že žáci předchozí znalosti mají, ale pouze ty, které získali na střední škole. Vyžaduje přesnou znalost látky podle zápisu v sešitu. Podle ní je učitel jediný, kdo má ve třídě rozhodovat, ale s přihlédnutím k názoru žáků. Neztotožňuje se s detailním plánováním průběhu vyučovací hodiny. Upřednostňuje spíše exekutivní styl, ale převážně se jedná o styl nevyhraněný.

Zhodnocení: Učitelce bych doporučila více se zaměřit na vystupování před třídou. Je nezbytné, aby si získala autoritu. Z toho důvodu by bylo dobré zaměřit se v první řadě na svou osobu, následně na žáky. Nebylo by špatné, kdyby zpřísnila své požadavky. Celý problém se zřejmě odvíjí od nevyhraněného stylu výuky, kterému žáci nedokážou (nebo

⁶ Vzhledem k tomu, že jsem seděla v zadní řadě, měla jsem možnost vidět, co žáci na počítačích dělají.

nechtějí) přizpůsobit svůj styl učení. Této vyučující bych doporučila využívat styl liberální a facilitační.

4.1.5 Hospitace a řízený rozhovor 5

Hospitační záznam 5

Ročník	2.
Počet žáků ve třídě	15
Předmět	Ekonomika
Téma hodiny	Marketing - reklama

Příprava na hodinu

Připravenost učitele na hodinu

práce ve vyučovací hodině je zjevně předem promyšlená
učitel má připravené netradiční otázky při nezkoušení
má pro žáky připravenou zajímavou a zábavnou náplň hodiny

Organizace vyučování

vyučovací hodina je organizovaná
vyučující má drobné potíže s dodržením časové dotace, ale do přestávky hodinu neprotáhl
nejprve žáci tvoří reklamu, na základě své práce určují teorii (indukce)
na začátku písemné zkoušení

Realizace hodiny

Stanovení vzdělávacího cíle na začátku hodiny

ANO, žáci se na začátku dovídají, co si z vyučovací hodiny odnesou

Využití aktivizačních metod

využití internetu při „přihlašování“ na zkoušení, práce ve skupinách

Využití metody výuky

monolog, dialog, poznámky psané do sešitů a na tabuli
chaotický zápis na tabuli
vymýšlení reklamy ve skupinách

Organizační formy výuky

frontální
skupinová (vytváření teorie z praktických ukázek reklam)
kooperativní (tvorba reklamy)

Využití didaktické techniky a učebních pomůcek

využití internetu a systému pro přihlašování na zkoušení

Splnění vzdělávacího cíle

ANO

Klima ve třídě

Zájem žáků

velký zájem ze strany žáků, toto pojetí výuky je velmi zaujalo, zaktivuje je

Prostor pro iniciativu žáků

při zkoušení je vyžadováno ekonomické myšlení a kreativita
při práci v hodině učitel vyžaduje od žáků tvořivost

Přiměřenost požadavků kladených na žáky

požadavky zřejmě trochu velké, ale jasně vymezené
jsou vyžadovány interpretace, ne pouhá fakta
na test mají žáci dostatek času

Přístup učitele k žákům

demokratický přístup, ale stále si udržuje jistou nadřazenost

Postihy za neplnění povinností

-

Přiměřenost reakcí učitele

reakce přiměřené
při „netradiční“, ale kreativní reklamě chlapců nereagoval přehnaně nebo s předsudky,
společně s žáky se zasmál

Celkové vystupování učitele

příjemné, sympatické, odborné

Celkový dojem z hospitace

negativně hodnotím nepopsání os v grafu učitelem (od žáků to vyžadoval)
hodina byla inovativní a zajímavá
učitel dokázal žáky zaujmout
podle učitele je třída trochu slabší, ale v porovnání s ostatními náslechy byla třída velmi
aktivní a disciplinovaná
neobvyklé je to, že polovina třídy se přes internet přihlásila na zkoušení, ale test psali
všichni
od žáků byla vyžadována aktivita
učitel má se žáky harmonické vztahy

Zdroj: dotazníkové šetření

Řízený rozhovor 5

Zajímáte se o žáky také ze soukromého hlediska, nebo vás zajímá pouze jejich výkon ve škole?

je to pro učitele samozřejmost, zvláště když je v dané třídě třídním učitelem

Jaké používáte postihy při neplnění studijních povinností?

za první nesplnění poznámku, za druhé pětku
zvětšení rozsahu požadované práce
snížení bodového hodnocení za odevzdanou práci

Kolik času věnujete přípravě na výuku?

3 hodiny denně

Jak hodnotíte žáky? Přihlížíte i ke snaze? Ovlivňuje Vás při hodnocení předchozí prospěch?

ke snaze přihlíží velmi často
maximálně se snaží, aby ho předchozí prospěch neovlivňoval

Jste ochotný/á změnit způsob výuky a přístupu k žákům? Pokud NE, proč?

ANO
dělá to průběžně

Zjišťujete si reakce a názory žáků na Vaši výuku? Ovlivňují Vás nějak?

ANO
dříve rozdával dotazníky, nyní sleduje reakce žáků a jejich názory a postoje vyřčené na neformálních akcích (výlety)

Baví Vás práce učitele?

ANO

Zdroj: dotazníkové šetření

Učitel měl náplň hodiny velmi dobře připravenou. Náplň vyučovací hodiny byla velmi zajímavá a zábavná. Při zkoušení pokládal žákům netradiční otázky. Měl drobné potíže s dodržením času, ale do přestávky nepřetáhl. Dalším nedostatkem byl chaotický zápis na tabuli.

Na začátku bylo zařazeno písemné zkoušení, na které se polovina třídy přihlašuje přes internet.⁷ Test píše všichni. Následovalo zadání skupinové kooperativní práce - vytvoření reklamy. Na základě své práce žáci odvozovali teorii.

Tento způsob vyučování byl ze strany žáků hodnocen velmi kladně. Byli aktivní a využívali svou kreativitu a ekonomické myšlení. Obojí je od nich vyžadováno také při psaní testů a při zkoušení. Na žáky jsou kladeny zvýšené požadavky, ale nedělá jim to potíže, na tento způsob výuky si zvykli. Učitel vystupuje demokraticky, udržuje si stále jistou nadřazenost. Při „netradiční“ (lehce nevhodné) reklamě chlapců nereagoval negativně nebo přehnaně, s ostatními se zasmál.

Zájem o soukromí žáků je pro učitele samozřejmostí, nejen z toho důvodu, že je jejich třídní. Neplnění studijních povinností postihuje podle aktuální situace a druhu nesplněné povinnosti. Na výuku se připravuje 3 hodiny denně. Velmi často přihlíží ke snaze žáků, také ke snaze vymyslet vlastní příklad. Rozhodně nechává žáky, aby ovlivňovali jeho učební styl. Jejich styl učení však přímo nezjišťuje, pracuje spíše intuitivně.

Z ukázkové hodiny je zřejmé, že učitel je spíše inovátor, než adaptivní typ učitele. Převládá u něj demokratický styl výuky.

⁷ Velká podobnost se systémem přihlašování na zkoušky na vysoké škole.

Během vyučování upřednostňuje vzájemnou komunikaci a společné rozhodování učitele a žáků. Podle něho přicházejí žáci do školy se znalostmi, na kterých může dále stavět. Neztotožňuje se s detailní přípravou na vyučovací hodinu. Vyučující je klasický příklad facilitačního stylu.

Zhodnocení: Učitel je velmi pokrokový. U žáků má respekt. Vytkla bych mu pouze dva drobné nedostatky: nepřehledný zápis na tabuli a nepopsání os v grafu, který využíval při psaní testu (od žáků popsání os striktně vyžadoval).

4.1.6 Hospitace a řízený rozhovor 6

Hospitační záznam 6

Ročník	3.
Počet žáků ve třídě	19
Předmět	Ekonomika
Téma hodiny	Daň z příjmu

Příprava na hodinu

Připravenost učitele na hodinu

při přípravě prezentací žáky se třída baví, učitelka jen čeká, nevyužije vzniklý prostor (přibližně 5 minut)
za domácí úkol zadala to, co v hodině nestihli

Organizace vyučování

referáty, počítání daní
časovou dotaci dodržela

Realizace hodiny

Stanovení vzdělávacího cíle na začátku hodiny

na začátku není sděleno ani téma

Využití aktivizačních metod

jako aktivizační se mohou považovat prezentace žáků, případně videa v nich

Využité metody výuky

monolog, výpočty psané na tabuli
referáty ve formě prezentace
výpočty, práce s doklady a daňovými zákony

Organizační formy výuky

frontální, samostatná práce

Využití didaktické techniky a učebních pomůcek

dataprojektor, cvičebnice

Splnění vzdělávacího cíle

na začátku hodiny nebyl udán

Klima ve třídě

Zájem žáků

zájem o video, při prezentacích spíše okrajový

Prostor pro iniciativu žáků

žáci si na vyučovací hodinu měli připravit referáty na daná témata
při vyučovací hodině vznikl spor o tom, jaká činnost je „Avon Lady“ - žákyně i učitelka
měli jiný názor, učitelka její názor spíše odmítá (zřejmě sama nevěděla)

Přiměřenost požadavků kladených na žáky

požadavky přiměřené, jasně vymezené

Přístup učitele k žákům

na hranici autokratického a demokratického

Postihy za neplnění povinností

velmi mírné

zdá se, že přehlíží skutečnost, že žáci nemají pomůcky

Přiměřenost reakcí učitele

menší problém s udržením kázně
hodnotí i projev při prezentaci
vyžaduje odůvodňování

Celkové vystupování učitele

velmi hlasitý projev
autoritativní, ne příliš přátelské

Celkový dojem z hospitace

učitelka příliš ochotná nebyla (z mého pohledu)
při prezentacích „předala“ třídu žákům, časové mezery se nesnažila nijak využít
prezentace (skupinové) nehodnotila jako kooperativní práci, ale jako práci skupinovou -
každého zvlášť

Zdroj: dotazníkové šetření

Řízený rozhovor 6

Zajímáte se o žáky také ze soukromého hlediska, nebo vás zajímá pouze jejich výkon ve škole?

ANO

„Ne vždy je možné zajímat se o všechny žáky.“

Jaké používáte postihy při neplnění studijních povinností?

domácí úkoly, známky

Kolik času věnujete přípravě na výuku?

1 hodinu na každou vyučovací hodinu

Jak hodnotíte žáky? Přihlížíte i ke snaze? Ovlivňuje Vás při hodnocení předchozí prospěch?

přihlíží ke snaze i předchozímu prospěchu

Jste ochotný/á změnit způsob výuky a přístupu k žákům? Pokud NE, proč?

ANO

Zjišťujete si reakce a názory žáků na Vaši výuku? Ovlivňují Vás nějak?

ANO

Baví Vás práce učitele?

ANO

Zdroj: dotazníkové šetření

Učitelka měla přípravu na vyučování zpracovanou dobře. Na část vyučovací hodiny předala třídu svým žákům. Časovou dotaci dodržela, ale to, co ve vyučovací hodině nestihla, zadala žákům jako domácí úkol.

Na začátku vyučovací hodiny nebyl sdělen cíl hodiny ani téma. Vyučování začalo prezentacemi žáků. Při přípravě prezentací si žáci povídali, nedávali pozor. Učitelka vzniklý prostor nevyužila, pouze čekala, až budou prezentující žáci připraveni. Následovala práce s daňovými zákony a výpočty.

Učitelka se pohybuje na hranici autokratického a demokratického stylu výuky. Během vyučovací hodiny vznikl spor o to, jaká činnost je „Avon Lady“ - žákyně i učitelka měli jiný názor, učitelka si prosazovala svůj (zřejmě také nevěděla), názor své žákyně odmítala. Vyučující nevyžaduje, aby žáci měli učebnice, případně další pomůcky na vyučování. Požadavky byly jasné a přiměřené, projev dosti hlasitý. Skupinové prezentace hodnotila jako skupinovou práci, ne jako kooperativní.

Určitý zájem o žáky projevuje, uvádí však: „Ne vždy je možné zajímat se o všechny žáky.“⁸ Za neplnění studijních povinností dává úkoly navíc a zhoršené známky. Na každou vyučovací hodinu připadá jedna hodina přípravy. Při hodnocení přihlíží ke snaze i předchozímu prospěchu. Reakce na výuku od žáků zjišťuje a je ochotna svou výuku upravit.

Učitelka je částečně adaptivní typ. Didaktické materiály používá vždy stejné, ale přípravy si připravuje nové. Podle všech informací spadá do demokratického stylu výuky.

Učitelka nepředpokládá, že žáci přicházejí do školy jako nepopsané listy. Snaží se navazovat na jejich předešlé znalosti. Tato vyučující si dosti protirečí. Podle ní by učitel neměl být jediný, kdo ve třídě rozhoduje, ale přihlížet k názorům žáků by neměl. Učitelka se poměrně dost orientuje na žáky. Patří mezi facilitátory.

Zhodnocení: Učitelce bych vytkla nevyužití času, který vznikl během příprav prezentací. Také odmítání názorů svých žáků není dobré. Prospělo by vyžadovat, aby žáci měli všechny potřebné pomůcky. Kladně hodnotím dostatečně hlasitý projev.

⁸ Zdroj: řízený rozhovor, anonymní autor

4.2 Vyhodnocení dotazníků

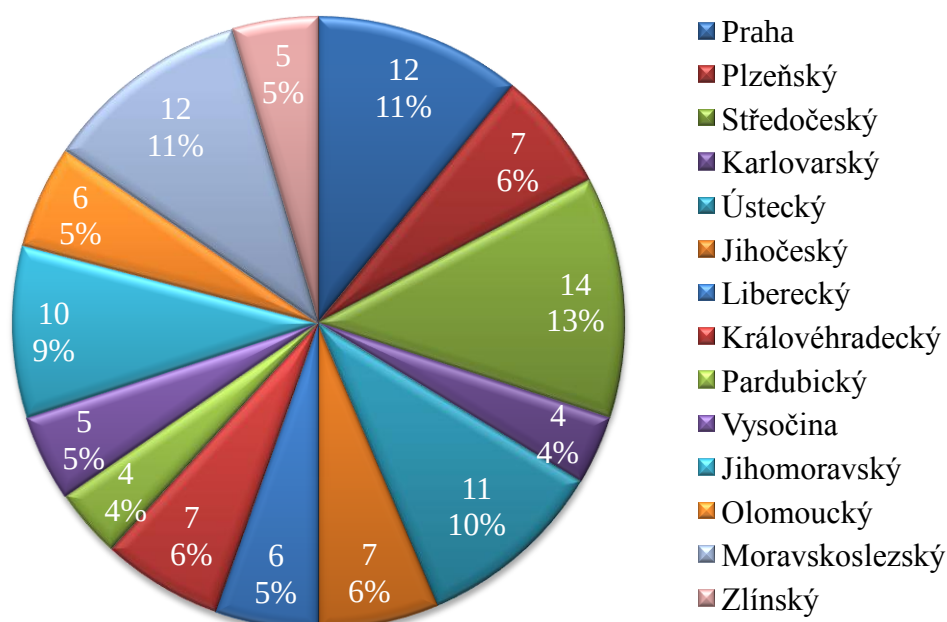
Vyhodnocení dotazníků je rozděleno do několika částí podle typu dotazníkových otázek. Tyto části jsou zřejmé již ze složení dotazníku (Příloha 2). Vybrané otázky, které mají dostatečnou vypovídací hodnotu, jsou posuzovány jednotlivě, ale také v souvislosti s dalšími, pro vytvoření celostního pohledu na hodnocené respondenty.

Do hodnocených dat byly zařazeny také odpovědi učitelů, u kterých probíhala hospitace. Při závěrečném hodnocení k tomu bude přihlíženo, aby nedošlo k duplikaci a zkreslení výsledků.

4.2.1 Identifikační otázky

O vyplnění dotazníku jsem požádala 110 škol. Většinu tvořily obchodní akademie, doplňovaly je střední školy s ekonomickým zaměřením. Počet oslovených škol a jejich procentuelní rozdělení podle krajů znázorňuje následující graf.

Graf 1: Rozdělení oslovených škol dle krajů

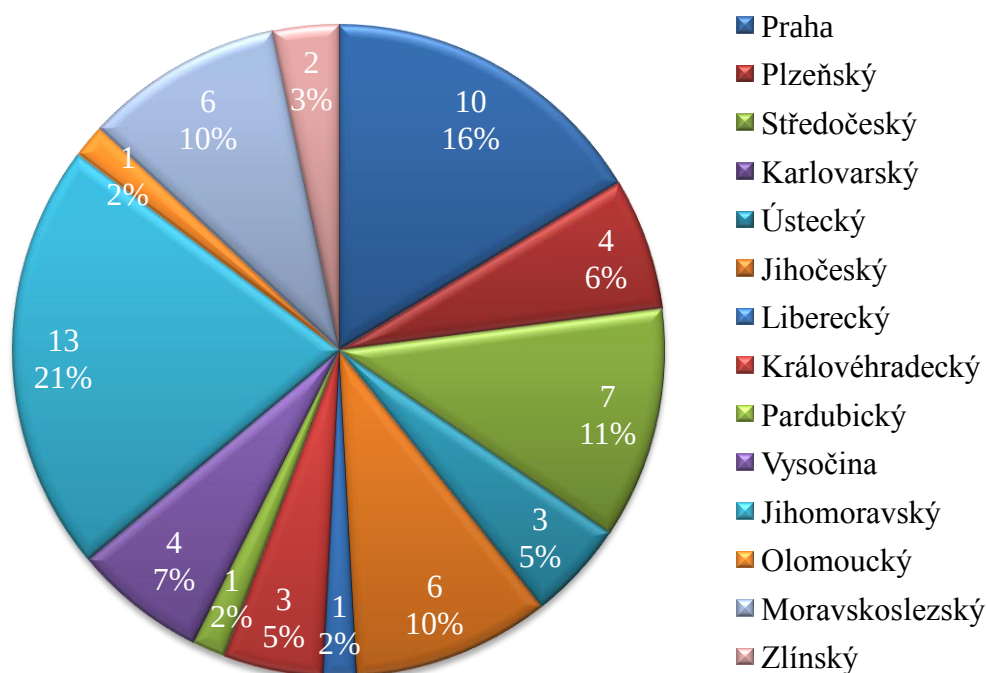
Zdroj: dotazníkové šetření

Dotazníkového šetření se zúčastnilo 67 respondentů. Z toho 6 osob uvedlo, že ekonomiku na střední škole nevyučuje.⁹ Výsledná data jsem získala zpracováním odpovědí

⁹ V tomto případě je dotazník ukončen bez možnosti odpovídat na další otázky.

od 61 respondentů, z toho u 6 učitelů jsem provedla hospitaci. Cílová skupina (61 respondentů) se skládá ze 7 mužů a 54 žen. Všichni jsou učiteli ekonomiky na střední škole. Převažují učitelé s praxí delší, než 20 let. Největší část respondentů pochází z Jihomoravského kraje a z Prahy. Naopak z Karlovarského kraje nepochází ani jeden z účastníků výzkumu. V průměru se šetření zúčastnilo 5 učitelů z každého kraje.

Graf 2: Rozdělení respondentů dle krajů

Zdroj: dotazníkové šetření

4.2.2 Obecné otázky

Všichni z dotazovaných si uvědomují, že každý učitel má svůj specifický styl výuky. Svůj výukový styl se snaží vědomě zlepšovat 92 % (56 učitelů), což je poměrně vysoké číslo. Další otázkou bylo, jak jej zlepšují. Ideální odpovědí je: „Zjistím učební styly žáků a přizpůsobím jim svůj vyučovací styl.“ V podobném duchu odpovědělo jen 6 učitelů (z 92 %). Paradoxně, učební styl zjišťuje 36 učitelů (z celkového počtu respondentů, 37 učitelů). Další zajímavou odpovědí bylo: „Otestuji různé styly.“¹⁰ Také tento přístup by se dal zahrnout do skupiny, kdy se vyučovací styl přizpůsobuje učebnímu stylu. Ostatní se zaměřují spíše na využívání různých metod a forem výuky. Souhrn dalších odpovědí uvádím v Příloze 4.

¹⁰ Zdroj: dotazníkové šetření, anonymní autor

Jak jsem již zmínila, 37 z dotazovaných uvedlo, že zjišťuje učební styly svých žáků. Nezávisle na tomto čísle, 45 osob se snaží učebnímu stylu žáků přizpůsobit. Otázkou je, jak se svým žákům přizpůsobují ti, kteří jejich styl učení nezjišťují, ale přizpůsobují se mu. Zda se vlivem praxe dokážou svým žákům přizpůsobit intuitivně, nebo učební styly zjišťují a neuvědomují si to, se mohu jen dohadovat.

Tabulka 1: Práce učitelů s učebními styly

Zjišťují učební styly	Přizpůsobují se učebním stylům	
	ANO	NE
ANO	33	4
NE	12	12

Zdroj: dotazníkové šetření

Z dotazníku vyplývá, že většina učitelů si vzájemné působení učitelů a žáků uvědomuje. Jsou však tací, kteří uznávají pouze jednosměrné působení učitel → žák. Hlavní argumenty pro odmítání vzájemného působení jsou následující:

- velké množství žáků ve třídě, kdy každý má svůj styl - nejde se přizpůsobit všem žákům najednou
- žáci by se neučili

Podle mě, velké množství žáků s rozdílnými styly učení není překážkou, ale spíše výzvou pro pedagoga, aby vymyslel způsob výuky, který bude přínosem pro všechny žáky. Vždy se dá najít prvek společný pro většinu žáků (výjimečně pro všechny) a s ním dále pracovat. Nehledě na skutečnost, že ve vyšších ročnících se učební styly jednotlivých žáků přibližují vlivem působení stylů vyučovacích.

4.2.3 Otázky určující styl výuky

Pomocí těchto otázek zjišťuji tři různá dělení vyučovacích stylů. V této části posuzuji jednotlivé kategorie odděleně.

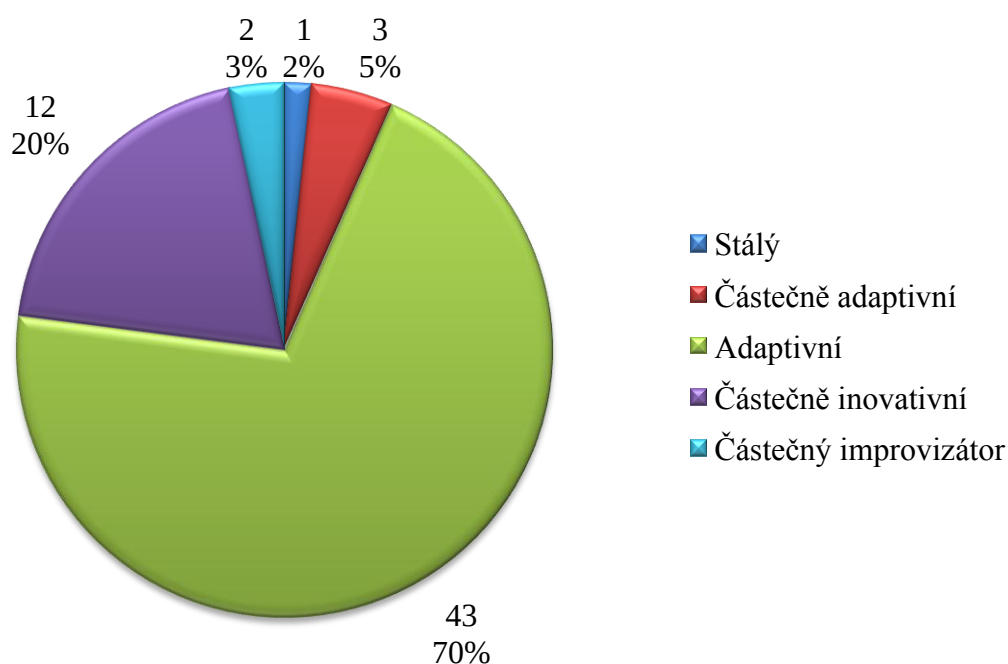
Adaptivní a inovativní styl

Během hodnocení této části vzniklo ze základního dělení několik kategorií.

Stálý je učitel, který používá vždy stejné přípravy na hodinu a nemění ani používané didaktické materiály. Dalším stupněm je *částečně adaptivní* styl, kdy příprava,

nebo používané materiály zůstávají stejné. Do základního dělení patří člověk *adaptivní*, který své materiály a přípravy částečně inovuje nebo obměňuje. *Částečně inovativní* učitel jednu z posuzovaných kategorií obměňuje, druhou z kategorií každý rok připravuje novou. Druhou částí základního dělení je styl *inovativní*. Učitel preferující tento styl si každý rok zpracovává nové přípravy na hodiny, zároveň používá vždy nové didaktické materiály. Skupinou, vymykající se z běžné praxe je *improvizátor*. Takový člověk nepoužívá přípravy na hodinu ani didaktické materiály. Ten, který používá v jakékoliv formě alespoň jedno, je označen jako *částečný improvizátor*.

Graf 3: Dělení na adaptivní a inovativní styl

Zdroj: dotazníkové šetření

Tabulka 2: Rozdělení podle délky praxe (adaptivní a inovativní styl)

Preferovaný styl	Délka praxe (v letech)				
	do 5	5 - 10	10 - 15	15 - 20	20 a více
Adaptivní	3	1	4	5	30
Částečně adaptivní	1	0	1	0	1
Částečně inovativní	0	0	4	3	5
Částečný improvizátor	0	0	0	1	1
Stálý	0	0	1	0	0

Zdroj: dotazníkové šetření

Nejvíce se mezi učiteli ekonomiky na středních školách vyskytují adaptivní osoby. Tvoří 70 % respondentů. V definici adaptivního stylu bylo uvedeno, že jde převážně o ženy. Tuto skutečnost nelze potvrdit ani vyvrátit vzhledem k převaze žen mezi respondenty. Muži jsou zastoupeni ve skupinách rovnoměrně. Většina učitelů s adaptivním stylem mají praxi v oboru delší než 20 let.

Jediný učitel vyprofilovaný jako stálý je žena s praxí o délce 10 - 15 let. Buďto jde o velmi dobrého učitele a velkého odborníka v oboru, nebo o člověka s laxním a nezodpovědným přístupem ke své práci.

Autokratický, demokratický a liberální styl

Tabulka 3: Tvrzení související s autokratickým, demokratickým a liberálním stylem

Tvrzení	ANO	NE
Snažím se přizpůsobit vyučovací hodinu potřebám (a požadavkům) žáků.	54	7
Učitel by měl být nadřazený žákům.	22	39
Učitel by měl být jediný, kdo rozhoduje.	32	29
Učitel by měl přihlížet k názorům žáků.	57	4
Ve třídě by mělo docházet ke vzájemné interakci učitele a žáka.	61	0
Učitel by měl na žáky klást jen malé požadavky.	0	61
Postihy za neplnění studijních povinností jsou přežitek.	1	60
Od žáků by měla být vyžadována přesná znalost látky.	13	48
Učitel by se měl s pečlivostí připravit na každou hodinu.	59	2
Učivo, jeho obsah a výukové cíle jsou to nejdůležitější.	27	34
Učitel by měl zjišťovat, jak jsou žáci spokojeni se způsobem výuky.	58	3
Ve své práci musí být učitel velmi kreativní.	57	4

Zdroj: dotazníkové šetření

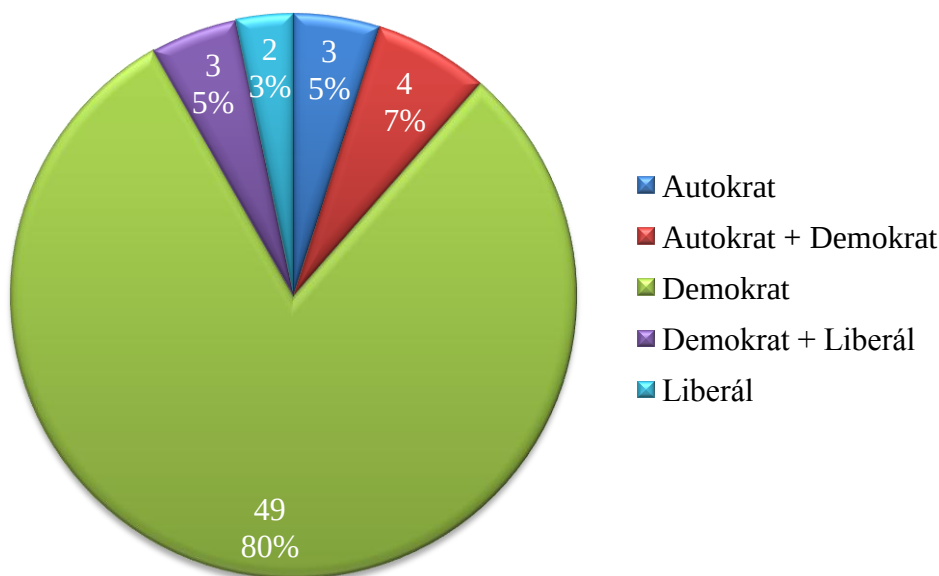
Toto dělení určuje vyučovací styly spíše z manažerského pohledu, tedy z pohledu řízení. V otázce nadřazenosti učitele nad žáky se respondenti dělí na dva (téměř) rovnocenné tábory. Stejně je tomu i u otázky, zda by měl být učitel jediný, kdo rozhoduje.

57 dotazovaných si myslí, že by měl učitel přihlížet k názorům žáků. Všichni respondenti se shodli, že ve třídě by mělo docházet ke vzájemné interakci učitele se žákem. Nikdo nesouhlasil s kladením malých požadavků na žáky. 13 z dotazovaných (21 %) od žáků vyžaduje přesnou znalost látky, například podle zápisu v sešitě nebo podle učebnice.

U pedagogů je nejvíce oblíbena kombinace monologu s dialogem. 6 respondentů uvedlo, že v hodinách používají převážně dialog. Čistě monolog nepoužívá žádný. Pečlivé přípravě na každou hodinu se nevěnují 2 učitelé. 3 si myslí, že není důležité zjišťovat spokojenost žáků se způsobem výuky. Člověk, který je učitel by měl být velmi kreativní a nápaditý. Tento názor nesdílí 4 z dotazovaných učitelů.

Ze základního dělení opět vznikly přechodové styly. Je to způsobeno tím, že žádný učitel nemá jeden konkrétní styl výuky. Velmi často se prolíná styl demokratický s autokratickým, nebo liberálním stylem.

Graf 4: Dělení na autokratický, demokratický a liberální styl

Zdroj: dotazníkové šetření

Tabulka 4: Rozdělení podle délky praxe (autokratický, demokratický a liberální styl)

Preferovaný styl	Délka praxe (v letech)				
	do 5	5 - 10	10 - 15	15 - 20	20 a více
Autokratický	0	0	0	1	2
Autokratický + Demokratický	0	0	0	0	4
Demokratický	4	1	9	8	27
Demokratický + Liberální	0	0	1	0	2
Liberální	0	0	0	0	2

Zdroj: dotazníkové šetření

Autokrat je takový učitel, který se o osobu žáka příliš nezajímá. Spíše si od žáků udržuje odstup. Je jediný, kdo ve třídě rozhoduje. Pro takového učitele je typické jednostranné působení učitel → žák. Autokratický vyučovací styl je typický pro 3 z respondentů. Podle údajů v dotazníku jsou to učitelé s dlouhou praxí, nad 15 let. Mezi autokraty patří i učitelka, u které byla provedena hospitace (číslo 2).

Mezi autokraty bych mohla zařadit také další 4 učitele, kteří tomuto profilu odpovídají. Ze skupiny je částečně selektuje zájem o žáky a jejich připuštění do rozhodovacího procesu. Z toho důvodu jsem vytvořila samostatnou skupinu, která odpovídá částečně nevyhraněnému stylu - *kombinaci autokratického a demokratického stylu vyučování*.

Nejpočetnější skupinou jsou učitelé - *demokraté*. O nich mohu říci, že si vybrali optimální styl vyučování. Vzájemná interakce učitele a žáka je doplněna vzájemným působením vyučovacího stylu a stylu učení. Také mezi pozorovanými učiteli bylo 5 demokratů (z 6 pozorovaných).

Další přechodovou skupinou, částečně nevyhraněným stylem, je *kombinace demokratického a liberálního stylu*. Tyto osoby mají k žákům blíže, než demokraté, nebo zvolili více přátelské jednání, méně požadavků a nároků. Tato skupina je reprezentována 3 respondenty.

Pouze 2 učitelé se vyprofilovali jako *liberálové*. Jsou to učitelé s praxí delší než 20 let. Oba učitelé odpovídali přesně podle profilu této skupiny. Jeden z nich uvedl, že učitel by neměl být nadřazený nad žáky. Druhý, jako jediný z respondentů, uvedl, že postihy za neplnění studijních povinností jsou přežitek. Samozřejmě nemůžu říct, že jsou tyto praktiky špatné. Pokud mají spolupráci se žáky dobře nastavenou, mohou fungovat i tyto přístupy.

Exekutivní, facilitační a liberální styl

Hodnocení dat v rámci této skupiny bylo nesnadné, protože jednotlivé styly nejsou vůči sobě protiklady. Jde spíše o to, že každý z nich má své specifické znaky. V této skupině jsem zvolila dvojí hodnocení. První výsledek vznikl hodnocením otázky 26, kde respondenti řadili 5 prvků podle důležitosti. Další výsledek vznikl hodnocením otázek klíčových pro tuto kategorii. Při celkovém shrnutí vznikl konečný výsledek, se kterým budu nadále pracovat.

Nejprve se zaměřím na hodnocení podle důležitosti 5 základních prvků, kterými jsou:¹¹

- M - vyučovací metody (dovednosti a metody používané učiteli, jak vyučují)
- U - znalost učiva (co učitel zná, šíře a hloubka jeho znalostí)
- Ž - zájmy a potřeby žáka (co učitel ví o žácích)
- C - vzdělávací cíle (záměry, kterými se učitel řídí při výuce)
- I - vztahy a interakce (vazby učitele a žáka)

Exekutivní styl se zaměřuje převážně na vyučovací metody a znalost učiva. Schéma používané pro tento styl je $M > U > \text{Ž}, C, I$. Pro styl facilitační je dominantní oblast zájmů a potřeb žáků a vzdělávacích cílů. To znázorňuje schéma $\text{Ž} > C > I > M, U$. Styl liberální preferuje znalost učiva a vzdělávací cíle, se schématem $U, C > M, \text{Ž}, I$. (Fenstermacher, Soltis 2008)

Po vyhodnocení dat z dotazníku vznikly následující kategorie:

- Exekutivní
- Facilitační
- Liberální
- Exekutivní + Facilitační
- Exekutivní + Liberální
- Facilitační + Liberální

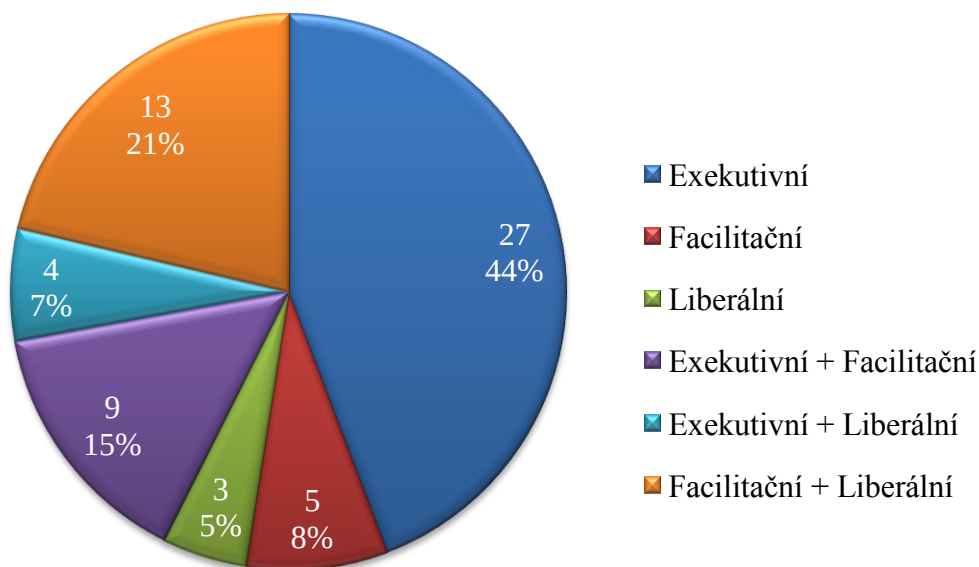
¹¹ Označení písmenem používají autoři Fenstermacher a Soltis ve své knize *Vyučovací styly učitelů* zaměřené na danou skupinu vyučovacích stylů. Zkratky budou využity i v následujícím textu.

Učitel, u kterého se projevuje *exekutivní* styl, věnuje jen nepatrnou pozornost potřebám žáků. Bere své svěřence jako prázdné schránky bez využitelných znalostí. Kladem tohoto stylu jsou velkou měrou používané učební materiály a detailní příprava na hodinu. *Facilitátor* k názorům žáků přihlíží a respektuje jejich rozhodnutí. Žáci mají předešlé znalosti, které dále využívá. Učiteli záleží na pozitivním klimatu ve třídě. Hlavní orientací *liberála* je učivo a vzdělávací cíle. Žáci jsou odsunuti do ústraní.

Kombinované styly vznikly tak, že učitel velkou měrou spadá do definice jednoho ze zmíněných stylů. Druhý styl se odvíjí od drobných prvků, které se ve vystupování učitele projevují.

Nejpočetnější skupinou je styl exekutivní a kombinace stylu facilitačního s liberálním. Velmi malým počtem je zastoupen styl liberální. To může být způsobeno tím, že má hodně podobných prvků se styly ostatními.

Graf 5: Dělení na exekutivní, facilitační a liberální styl dle upřednostňovaných prvků

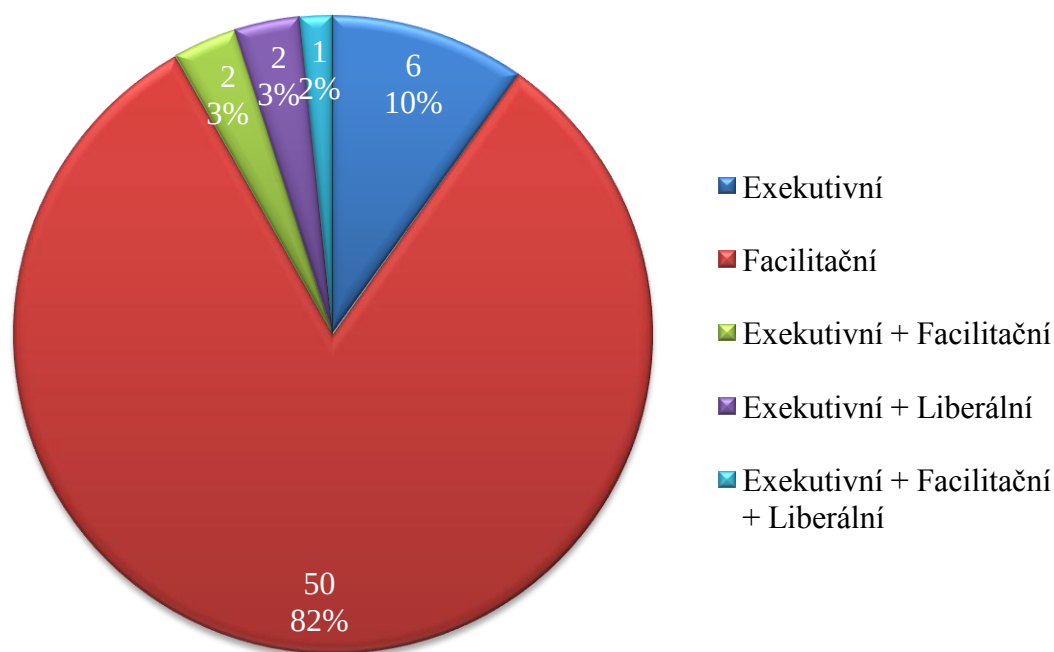

Zdroj: dotazníkové šetření

Po vyhodnocení vybraných otázek z dotazníku vznikly také kombinace jednotlivých stylů, je jich však méně, převažují styly čisté. Velkou měrou převažuje styl facilitační. Ten je, jako v předchozím případě demokratický styl výuky, nejčastější, lze jej označit jako styl ideální. Učitel bere žáky jako osobnosti s předešlými znalostmi, které mohou dále využívat. V tomto stylu slouží učební látka jako nástroj pro rozvoj žáků.

Jeden z učitelů se v tomto hodnocení jeví jako člověk s nevyhraněným stylem. Je to pedagog s praxí delší než 20 let. Také v předchozím hodnocení (autokratický, demokratický a liberální styl výuky) má hodnoty jednotlivých kategorií velmi vyrovnané, demokratický styl je lehce převažující. V tomto případě se následně stal převažujícím styl exekutivní.

Graf 6: Dělení na exekutivní, facilitační a liberální styl dle otázek v dotazníku

Zdroj: dotazníkové šetření

Po spojení obou dílčích hodnocení vznikly tři kategorie: vyučovací styl exekutivní, facilitační a kombinace vyučovacího stylu exekutivního a facilitačního. Nynější kategorii exekutivního stylu tvoří předcházející styl exekutivní a jeho kombinace se styly dalšími. Naopak ze stylu facilitačního se odpojili tři respondenti a vytvořili kategorii, kde je zkombinován styl exekutivní a facilitační.

Jak jsem již zmínila, facilitační styl je možné označovat jako styl ideální. Učitelé předávají žákům novou látku tak, aby navazovala na jejich předchozí znalosti a dále je rozvíjela nebo směřovala správným způsobem. Tímto způsobem přistupuje k výuce 58 z dotazovaných.

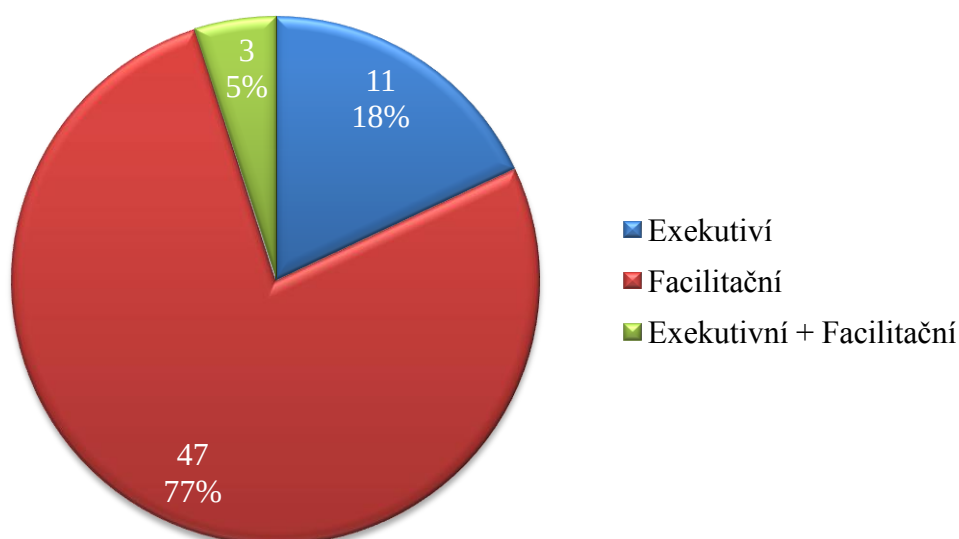
Dalším, podobným aspektem, je pohled na žáka při příchodu na střední školu. Facilitátoři na žáky nepohlíží jako na osoby bez předešlých znalostí, snaží se navazovat na základy, které žáci získali na základních školách. Smutné je, že 34 respondentů v tomto

hledisku splňuje definici stylu exekutivního - žáci do školy přicházejí bez znalostí, na kterých je možné stavět. Tento předpoklad ze strany učitelů je velmi omezující, jak pro učitele, tak pro žáky. V některých případech může být tento názor opodstatněný, jindy může působit na žáky (i učitele) demotivačně.

Jedním z hlavních pilířů exekutivního stylu je detailní příprava na hodinu. Pro 2 z dotazovaných není pečlivá příprava na každou vyučovací hodinu důležitá. Naproti tomu, 28 učitelů považuje za zbytečné detailně si rozplánovat hodinu.

Styl facilitační tvoří největší skupinu. Nejpočetnější segment této kategorie tvoří učitelé s praxí delší než 20 let.

Graf 7: Dělení na exekutivní, facilitační a liberální styl

Zdroj: dotazníkové šetření

Tabulka 5: Rozdělení dle délky praxe (exekutivní, facilitační a liberální styl)

Preferovaný styl	Délka praxe (v letech)				
	do 5	5 - 10	10 - 15	15 - 20	20 a více
Exekutivní	1	0	1	1	8
Exekutivní + Facilitační	0	0	0	0	3
Facilitační	3	1	9	8	26

Zdroj: dotazníkové šetření

5 Celkové vyhodnocení

V celkovém hodnocení jsem se nejprve zaměřila na 6 základních prvků výzkumného vzorku. Až poté hodnocení doplním také o ostatní respondenty. Posuzuji kombinace výukových stylů. Do celkového vyhodnocení zahrnuji délku praxe učitele.

5.1 Vyhodnocení hospitací a řízených rozhovorů

Tabulka 6: Vyhodnocení hospitací a řízených rozhovorů

Číslo hospitace (číslo respondenta)	Vyučovací styl			Délka praxe
	A, I	A, D, L	E, F, L	
1 (66)	Adaptivní	Demokratický	Facilitační	do 5 let
2 (67)	Adaptivní	Autokratický	Facilitační	nad 20 let
3 (62)	Adaptivní	Demokratický	Facilitační	do 5 let
4 (65)	Adaptivní	Demokratický	Exekutivní	nad 20 let
5 (63)	Částečně inovativní	Demokratický	Facilitační	nad 20 let
6 (64)	Částečně adaptivní	Demokratický	Exekutivní	15 - 20 let

Zdroj: dotazníkové šetření

Učitelé, u kterých byla provedena hospitace, si velmi dobře uvědomují, že vyučovací styl nemůže zůstat stabilní záležitostí. Že je potřeba ho během času měnit. Časem v tomto případě myslím nejen celou pedagogickou praxi, ale také školní rok, nebo dokonce vyučovací hodinu. Vyučovací styl by měl být pružný, živý organismus, který se mění v závislosti na mnoho činitelích podle aktuální situace ve třídě.

Je pozoruhodné, že polovina pozorovaných učitelů nezjišťuje učební styl žáků. Ve všech případech se jedná o učitele s facilitačním stylem výuky. To znamená, že by měli mít o své žáky zvýšený zájem, zjišťovat jejich požadavky a potřeby a případně podle nich upravovat svou výuku. U dvou ze zmíněných se projevuje demokratický styl vyučování. Ten jen utvrzuje předpoklad zájmu o žáky. Jeden z nich se však učebnímu stylu žáků přizpůsobuje - o žáky se tedy do určité míry zajímá. Další ho jednoduše nezjišťuje, tak se mu nemůže přizpůsobit. Tato učitelka patří mezi autokraty, kteří o žáky velký zájem nejeví. Poslední učitel z trojice uvádí: „Protože jsem jejich styly nezjistila a navíc, každý má jiný styl a nelze se přizpůsobit všem.“ Právě tato osoba zapomíná na obousměrné působení vyučovacího stylu a stylu učení. Pohlíží na celou situaci tak, že se musí přizpůsobovat žákům a zapomíná na to, že i žáci by se zároveň měli přizpůsobovat jí. Nemusí tedy vytvářet hodiny přímo na míru své vyučované třídy.

Všech 6 učitelů se snaží látku předkládat tak, aby navazovala na předchozí znalosti a dále je rozvíjela. To je velmi dobrý přístup, protože rozvíjí schopnost hledat souvislosti mezi jednotlivými tématy. Z hlediska inovace je mezi učiteli jeden, který používá vždy stejné didaktické materiály. To není na škodu, ale občas je dobré doplnit je aktuálními materiály. Právě tento učitel je jeden ze 2, kteří se každý rok připravují novou přípravu na vyučovací hodiny. Tito 2 učitelé spadají do stylu částečně adaptivního a částečně inovativního.

Pokud se zaměříme na rozhodování, všichni, kromě učitele s autokratickým stylem se shodnou, že učitel by neměl být za všech okolností nadřazen svým žákům. K většinovým tvrzení také patří, že učitel by neměl být jediný, kdo ve třídě rozhoduje a měl by přihlížet k názorům žáků.

Přesnou znalost látky vyžadují od svých žáků 2 učitelé. Jedním je již zmiňovaný autokrat, druhým je inovativní demokrat. U takové učitelky je tento přístup velmi zvláštní. Během pozorování jsem ji odhadovala na styl liberální. Velmi se projevoval její laxní přístup k činnosti žáků. Vyžadováním přesné znalosti látky si může kompenzovat nedostatek pozornosti v hodinách a nezájem žáků o její výklad.

Při bližším pohledu na dělení vyučovacích stylů na exekutivní, facilitační a liberální je zajímavé, že proti sobě stojí styl exekutivní a facilitační. Při hodnocení pěti prvků klasifikace těchto stylů (M, U, Ž, C, I) vyšel všem styl exekutivní (u některých v kombinaci s dalším). Při hodnocení odpovědí z dotazníku byla převaha stylu facilitačního.

Jeden z učitelů měl kombinaci všech tří stylů, jeden kombinaci stylu exekutivního a liberálního. Oběma vyšel v celkovém hodnocení styl exekutivní.

Vyučujícím bych doporučila nejvíce se zaměřit na komplexní, detailní a propracovanou přípravu na hodinu. Z rozhovoru vyplývá, že se vlivem dlouhé praxe domnívají, že nepotřebují tak dlouhou přípravu jako v začátku své profesní kariéry.

Mezi pozorovanými učiteli byl muž. Jeho charakteristické vyučovací styly jsou: demokratický, facilitační a částečně inovativní. V tak malém vzorku se potvrzuje pravidlo, že inovativní vyučovací styl je charakteristický pro muže, adaptivní pro ženy.

5.2 Vyhodnocení dotazníků

Tabulka 7: Vyhodnocení dotazníku

Číslo respondenta	Vyučovací styl			Délka praxe
	A, I	A, D, L	E, F, L	
1	Adaptivní	Demokratický	Facilitační	15 - 20 let
2	Adaptivní	Demokratický	Facilitační	15 - 20 let
3	Adaptivní	Liberální	Facilitační	nad 20 let
4	Adaptivní	Autokratický + Demokratický	Facilitační	nad 20 let
5	Adaptivní	Demokratický	Facilitační	nad 20 let
8	Adaptivní	Demokratický	Facilitační	nad 20 let
9	Adaptivní	Demokratický	Facilitační	nad 20 let
10	Adaptivní	Demokratický	Facilitační	nad 20 let
11	Adaptivní	Demokratický	Facilitační	15 - 20 let
12	Adaptivní	Demokratický	Facilitační	5 - 10 let
13	Adaptivní	Demokratický	Exekutivní + Facilitační	nad 20 let
14	Adaptivní	Demokratický	Facilitační	nad 20 let
15	Stálý	Demokratický	Facilitační	10 - 15 let
16	Částečně adaptivní	Demokratický + Liberální	Facilitační	nad 20 let

17	Adaptivní	Demokratický	Facilitační	nad 20 let
18	Adaptivní	Demokratický	Facilitační	nad 20 let
19	Adaptivní	Autokratický	Exekutivní	nad 20 let
21	Částečně inovativní	Demokratický	Facilitační	10 - 15 let
22	Adaptivní	Demokratický	Exekutivní	do 5 let
23	Adaptivní	Demokratický	Facilitační	do 5 let
24	Částečně inovativní	Demokratický	Facilitační	15 - 20 let
25	Adaptivní	Demokratický	Facilitační	nad 20 let
26	Adaptivní	Demokratický	Facilitační	10 - 15 let
27	Částečně inovativní	Demokratický	Facilitační	10 - 15 let
28	Částečně inovativní	Demokratický	Facilitační	15 - 20 let
29	Adaptivní	Demokratický	Facilitační	nad 20 let
30	Částečný improvizátor	Demokratický	Facilitační	nad 20 let
31	Částečně adaptivní	Demokratický + Liberální	Facilitační	10 - 15 let
32	Částečně inovativní	Demokratický	Facilitační	10 - 15 let
33	Adaptivní	Autokratický + Demokratický	Exekutivní + Facilitační	nad 20 let
35	Částečně inovativní	Demokratický	Facilitační	10 - 15 let
37	Adaptivní	Demokratický	Facilitační	nad 20 let
38	Částečně inovativní	Demokratický	Facilitační	nad 20 let
39	Částečně inovativní	Demokratický	Facilitační	nad 20 let
40	Částečně inovativní	Autokratický + Demokratický	Exekutivní	nad 20 let
41	Adaptivní	Demokratický	Facilitační	nad 20 let
42	Adaptivní	Demokratický	Facilitační	nad 20 let
43	Adaptivní	Demokratický + Liberální	Exekutivní	nad 20 let

44	Adaptivní	Demokratický	Facilitační	10 - 15 let
46	Částečně inovativní	Liberální	Facilitační	nad 20 let
47	Adaptivní	Demokratický	Facilitační	nad 20 let
48	Adaptivní	Autokratický + Demokratický	Facilitační	nad 20 let
49	Adaptivní	Demokratický	Facilitační	nad 20 let
50	Adaptivní	Demokratický	Exekutivní + Facilitační	nad 20 let
51	Adaptivní	Demokratický	Facilitační	nad 20 let
52	Adaptivní	Autokratický	Exekutivní	nad 20 let
53	Adaptivní	Demokratický	Facilitační	nad 20 let
54	Částečný improvizátor	Demokratický	Facilitační	15 - 20 let
55	Adaptivní	Demokratický	Facilitační	10 - 15 let
56	Adaptivní	Demokratický	Facilitační	nad 20 let
57	Adaptivní	Demokratický	Exekutivní	nad 20 let
58	Adaptivní	Demokratický	Facilitační	15 - 20 let
59	Adaptivní	Demokratický	Exekutivní	10 - 15 let
60	Adaptivní	Demokratický	Facilitační	nad 20 let
61	Částečně inovativní	Demokratický	Facilitační	15 - 20 let
62	Adaptivní	Demokratický	Facilitační	do 5 let
63	Částečně inovativní	Demokratický	Facilitační	nad 20 let
64	Částečně adaptivní	Demokratický	Facilitační	do 5 let
65	Adaptivní	Demokratický	Exekutivní	nad 20 let
66	Adaptivní	Demokratický	Facilitační	nad 20 let
67	Adaptivní	Autokratický	Exekutivní	15 - 20 let

Zdroj: dotazníkové šetření

Tabulka 8: Kombinace stylů (A, D, L a E, F, L)

A, D, L	E, F, L		
	Exekutivní	Exekutivní + Facilitační	Facilitační
Autokratický	3	0	0
Autokratický + Demokratický	2	1	1
Demokratický	4	2	43
Demokratický + Liberální	1	0	2
Liberální	1	0	1

Zdroj: dotazníkové šetření

Nejvíce se mezi respondenty objevují učitelé, kterým je vlastní vyučovací styl demokratický v kombinaci s facilitačním stylem výuky s praxí delší než 20 let. Při bližším pohledu je zřejmé, že tato skupina je tvořena převážně učiteli adaptivními (29) a částečně inovativními (10). V této kategorii se nachází jediný stálý učitel, který vyplnil dotazník. Pouze v kombinaci stylu demokratického s adaptivním se vyskytují také učitelé projevující se exekutivním stylem a kombinací exekutivního a facilitačního stylu.

Jediní dva liberální učitelé mají rozdílné profily. Jeden upřednostňuje styl adaptivní a exekutivní. Jako pedagog působí déle než 20 let. Druhý je částečně inovativní učitel uplatňující facilitační vyučovací styl. Délka jeho praxe se neliší od jeho kolegy.

Autokratický styl vyučování je vždy kombinován se stylem adaptivním a exekutivním.

Při odpovídání na otázku, jak se snaží zlepšovat svůj vyučovací styl, se většina respondentů odchýlila od tématu otázky. Odpovídali, jak by zlepšili metody a formy výuky a podobně. Tento fakt na mě působí dojmem, že učitelé často netuší, co přesně vyučovací styl znamená.

Hlavním problémem, proč se nepřizpůsobují učebnímu stylu žáků je, že se žáci neučí, že by se nepřipravovali na vyučovací hodiny. Tento argument není ze strany učitelů relevantní. Alespoň ne k otázce, proč se nesnaží přizpůsobit učebnímu stylu žáků. Je možné, že se žáci na středních školách nepřipravují na výuku tak, jak by měli. Není to však důvod

pro vzájemné nepřizpůsobování učitele a žáka. Stejně jako v předchozí části se nabízí otázka, zda si učitelé uvědomují oboustannost vyučovacího procesu.

Žádný z učitelů ve výuce nepoužívá monolog. Většinou jde o střídání monologu s dialogem.

Tři z respondentů si myslí, že žáci nemají potřebnou základnu pro získávání dalších vědomostí. Předpokládají, že žáci nemají znalosti, na které by mohli navázat. Jak již bylo zmíněno, tento předpoklad je velmi omezující.

Jediný z dotazovaných si myslí, že postihy za neplnění studijních povinností jsou přežitek. U tohoto učitele se projevuje styl demokratický, ale v kombinaci s autokratickým, dále facilitační styl vyučování.

3 učitelé nezjišťují spokojenost žáků s průběhem výuky. Podle 4 dotazovaných není v profesi učitele důležitá kreativita.

6 Závěr a doporučení

Na závěr chci shrnout několik faktů, které jsou výstupem mého pedagogického výzkumu.

Pozorovaní učitelé měli vždy o probírané látce přehled. Žádný z nich nepřišel do třídy bez, alespoň částečné, přípravy na hodinu.

Učitelé ekonomiky na středních školách se dělí na dva tábory názorem, zda má, či nemá žák znalosti, na které by mohli navazovat. Učitel, který na nové žáky pohlíží jako na jedince bez využitelných znalostí a předpokládá, že je musí vše učit od začátku je pro žáky spíše trestem. Svůj výklad selektuje od ostatní výuky, nepoužívá mezipředmětové a mezioborové vazby. Žáci poté ze školy odchází s velmi encyklopedickými, omezenými znalostmi bez schopnosti propojování získaných informací.

V současné době se v pedagogické profesi střetávají dvě generace. Jednu tvoří ostřílení a zkušení pedagogové, druhou zastupují mladí učitelé, kteří právě opustili školu. Každá z obou generací preferuje jiný styl učení. Starší generace mnohdy zapomíná, že žáci patří do generace současné a vyžadují moderní přístup k výuce. Tento problém se nevztahuje na všechny ze zmíněné skupiny. Někteří sami začínají pronikat do problematiky moderních koncepcí výuky a používání novodobé didaktické techniky, jiní se nechávají inspirovat mladšími kolegy.

Nejčastější profil pedagoga v ekonomickém vzdělávání je adaptivní učitel s demokratickým a facilitačním stylem výuky. Některé malé skupiny jsou výrazně odlišné. Patří sem skupina jednoho učitele se stálým vyučovacím stylem, skupina tří autokratů nebo dvou liberálů.

Překvapilo mě, že většina učitelů pořádně netuší, co je to vyučovací a učební styl. Proti nim stojí ti, kteří to vědí a dokážou s nimi velmi efektivně pracovat.

Potvrzení hypotéz

H₁: Většina učitelů směřuje k demokratickému způsobu výuky. Hypotéza 1 je potvrzena, 80 % dotazovaných vykazuje znaky demokratického stylu výuky.

H₂: Učitelé nepoužívají stále stejné výukové materiály a přípravy. I když se takoví učitelé najdou, 70 % respondentů jsou adaptivní učitelé, 98 % své přípravy na vyučovací hodiny a výukové materiály minimálně obměňují. Hypotéza je potvrzena

H₃: Učitelé se snaží přizpůsobit svým žákům a tím jim předat více svých znalostí. Hypotéza 3 je potvrzena. Více než polovina učitelů zjišťuje učební styl žáků a přizpůsobuje se mu. V některých případech dochází k přizpůsobování potřebám žáků velmi nešikovně. Důležité je, že se učitelé o přiblížení žákům snaží a nenechají se při prvním neúspěchu odradit.

H₄: Mezi učiteli převládají faciliátoři. Facilitační styl je rozhodně nejrozšířenější mezi učiteli ekonomiky. Hypotéza byla potvrzena.

Doporučení

Učitelům bych doporučila pohlížet na žáky tak, že základní znalosti mají. Za 9 let, během kterých chodili na základní školu, určitě nasbírali minimálně základní přehled.

Dále by učitelům neuškodilo, kdyby věděli více o svých žácích. Pokud znají jejich zájmy, mohou toho využít v hodinách při dávání praktických příkladů. Žákům se probírané pojmy lépe zapamatují, pokud jsou spojeny s něčím, co mají rádi. Zvláště u třídních učitelů je nezbytné znát svou třídu pro potřeby řešení sporů a problémů se známkami.

Všem učitelům bych doporučila snažit se o neustálou inovaci a využívání kreativity. Nápadům se meze nekladou. Učiteli stačí jen odhadnout potenciál třídy a na míru jí vytvořit ideální průběh vyučovací hodiny. Nebo může odpovědnost za zajímavou vyučovací hodinu předat žákům a tím je efektivněji zapojit do celého procesu výuky.

Na škodu není ani mírné zvyšování nároků na žáky. Při jedné z hospitací jsem se s takovým případem setkala a žáci si na zmíněný režim velmi dobře zvykli. Dokonce, podle učitele, mají lepší výsledky a v hodinách jsou aktivnější.

I. Seznam použitých zdrojů

- [1] ASZTALOS, Ondřej. *Ekonomické vzdělávání v systému středního a vyššího školství v České republice*. Praha: Vysoká škola ekonomická, 1996. ISBN 80-7079-319-8.
- [2] EVANS, Carol, HARKINS, Mary Jane a YOUNG, Jeffrey D. Exploring teaching styles and cognitive styles: evidence from school teachers in Canada. *North America Journal of Psychology*. [online]. 2008, 10(3) [cit. 3. 5. 2017]. ISSN 1527-7143. Dostupné z: <http://www.freepatentsonline.com/article/North-American-Journal-Psychology/191856988.html>.
- [3] FENSTERMACHER, Gary D. a SOLTIS, Jonas F. *Vyučovací styly učitelů*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-471-7.
- [4] GILLERNOVÁ, Ilona. Edukační styly učitelů. *Řízení školy: odborný měsíčník pro ředitele škol*. Praha: ASPI Publishing, 2013, 10(10), s. 30 – 36. ISSN 1214-8679.
- [5] KOHOUTEK, Rudolf. *Psychologie v teorii a praxi*. Vyučovací a učební styly [online]. 2008. [cit. 26. 3. 2017]. Dostupné z: <http://rudolfkohoutek.blog.cz/0812/vyucovaci-a-ucebni-styly>.
- [6] KOHOUTEK, Rudolf. *Psychologie v teorii a praxi*. Typologie osobnosti učitelů [online]. 2009. [cit. 3. 5. 2017] Dostupné z: <http://rudolfkohoutek.blog.cz/0912/typy-osobnosti-ucitelu>.
- [7] KOHOUTEK, Rudolf. *Psychologie v teorii a praxi*. Vyučovací a učební styly i strategie [online]. 2010. [cit. 26. 3. 2017]. Dostupné z: <http://rudolfkohoutek.blog.cz/1003/vyucovaci-a-ucebni-styly-a-strategie-z-hlediska-pedagogicke-psychologie>.
- [8] KOŠŤÁLOVÁ, Hana, KRÁLOVÁ, Tereza a LORENC, Miroslav. *Vybrané kapitoly pro rozvoj pedagogických dovedností*. Praha: Oeconomica, 2010. ISBN 978-80-245-1653-0.
- [9] KRPÁLEK, Pavel, KRPÁLKOVÁ-KRELOVÁ, Katarína. *Didaktika ekonomických předmětů*. Praha: Oeconomica, 2012. ISBN 978-80-245-1909-8.

- [10] MAREŠ, Jiří. *Učitelovo pojetí výuky*. Brno: Masarykova univerzita, 1996. ISBN 80-210-1444-X.
- [11] PRŮCHA, Jan. *Učitel: současné poznatky o profesi*. Praha: Portál, 2002. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-621-7.
- [12] PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška a MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. Nové, rozšířené a aktualizované vydání. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6.
- [13] Seznam škol. eu. *Střední školy*. [online]. just4web.cz s. r. o. © 2009 - 2016. [cit. 18. 5. 2017]. Dostupné z: <http://www.seznamskol.eu/typ/stredni-skola/>
- [14] ŠKODA, Jiří a DOULÍK, Pavel. *Psychodidaktika*. Metody efektivního a smysluplného učení a vyučování. Praha: Grada Publishing, 2011. Pedagogika. ISBN 978-80-247-3341-8.

II. Seznam tabulek a grafů

Graf 1: Rozdělení oslovených škol dle krajů.....	35
Graf 2: Rozdělení respondentů dle krajů	36
Graf 3: Dělení na adaptivní a inovativní styl.....	38
Graf 4: Dělení na autokratický, demokratický a liberální styl.....	40
Graf 5: Dělení na exekutivní, facilitační a liberální styl dle upřednostňovaných prvků	43
Graf 6: Dělení na exekutivní, facilitační a liberální styl dle otázek v dotazníku.....	44
Graf 7: Dělení na exekutivní, facilitační a liberální styl	45
Tabulka 1: Práce učitelů s učebními styly	37
Tabulka 2: Rozdělení podle délky praxe (adaptivní a inovativní styl)	38
Tabulka 3: Tvrzení související s autokratickým, demokratickým a liberálním stylem	39
Tabulka 4: Rozdělení podle délky praxe (autokratický, demokratický a liberální styl)	41
Tabulka 5: Rozdělení dle délky praxe (exekutivní, facilitační a liberální styl)	45
Tabulka 6: Vyhodnocení hospitací a řízených rozhovorů	46
Tabulka 7: Vyhodnocení dotazníku	48
Tabulka 8: Kombinace stylů (A, D, L a E, F, L)	51
Hospitační záznam 1	17
Hospitační záznam 2	20
Hospitační záznam 3	23
Hospitační záznam 4	26
Hospitační záznam 5	29
Hospitační záznam 6	32
Řízený rozhovor 1	18
Řízený rozhovor 2	21
Řízený rozhovor 3	24
Řízený rozhovor 4	27
Řízený rozhovor 5	30
Řízený rozhovor 6	33

III. Seznam příloh

Příloha 1: Hospitační záznam a osnova řízeného rozhovoru

Příloha 2: Dotazník

Příloha 3: Kódovaná data

Příloha 4: Textové odpovědi na dotazník (řazení dle čísla respondenta)

Příloha 5: Klíč k hodnocení dotazníků

IV. Přílohy

Příloha 1: Hospitační záznam a osnova řízeného rozhovoru

Hospitační záznam

Ročník

Počet žáků ve třídě

Předmět

Téma hodiny

Příprava na hodinu

Připravenost učitele na hodinu

Organizace vyučování

Realizace hodiny

Stanovení vzdělávacího cíle na začátku hodiny

Využití aktivizačních metod

Využití metody výuky

Organizační formy výuky

Využití didaktické techniky a učebních pomůcek

Splnění vzdělávacího cíle

Klima ve třídě

Zájem žáků

Prostor pro iniciativu žáků

Přiměřenost požadavků kladených na žáky

Přístup učitele k žákům

Postihy za neplnění povinností

Přiměřenost reakcí učitele

Celkové vystupování učitele

Celkový dojem z hospitace

Osnova řízeného rozhovoru

Zajímáte se o žáky také ze soukromého hlediska, nebo vás zajímá pouze jejich výkon ve škole?

Jaké používáte postihy při neplnění studijních povinností?

Kolik času věnujete přípravě na výuku?

Jak hodnotíte žáky? Přihlížíte i ke snaze? Ovlivňuje Vás při hodnocení předchozí prospěch?

Jste ochotný/á změnit způsob výuky a přístupu k žákům? Pokud NE, proč?

Zjišťujete si reakce a názory žáků na Vaši výuku? Ovlivňují Vás nějak?

Baví Vás práce učitele?

Příloha 2: Dotazník

Dobrý den,

jsem studentka Vysoké školy ekonomické a ráda bych Vás požádala o vyplnění následujícího anonymního dotazníku, který se stane zdrojem informací pro moji diplomovou práci „Analýza výukových stylů v ekonomickém vzdělávání.“ Vyplnění dotazníku Vám zabere přibližně 5 minut.

Děkuji za Vaši ochotu.

Obecné otázky

- 1) Vyučujete ekonomiku na střední škole?
 - a) ano
 - b) ne
- 2) Víte, že každý učitel má specifický styl výuky?
 - a) ano
 - b) ne
- 3) Snažíte se zlepšovat nebo měnit svůj výukový styl?
 - a) ano
 - b) ne
- 4) Pokud ano, jak?
- 5) Zjišťujete učební styly žáků?
 - a) ano
 - b) ne
- 6) Snažíte se přizpůsobit učebnímu stylu žáků?
 - a) ano
 - b) ne
- 7) Pokud ne, proč?

Otázky určující styl výuky

- 8) Snažíte se přizpůsobit vyučovací hodinu potřebám (a požadavkům) žáků?
 - a) ano
 - b) ne

- 9) Jaký typ metody používáte v hodinách ekonomiky nejčastěji?
- a) monolog
 - b) dialog
 - c) kombinaci
- 10) Jak žákům předáváte novou látku?
- a) tak, aby navazovala na znalosti, které už mají
 - b) tak, jako by žáci neměli předešlé znalosti
- 11) Inovujete ve výuce didaktické materiály (například pracovní listy, prezentace, učebnice)?
- a) používám vždy stejné
 - b) používám pokaždé jiné
 - c) vždy je obměním
 - d) nepoužívám
- 12) Jak pracujete s přípravou na hodinu?
- a) používám stále stejnou
 - b) každý rok si připravím novou
 - c) každý rok ji obměňuji
 - d) přípravu nepoužívám, v hodinách improvizuji

U následujících tvrzení určete, zda s ním souhlasíte (S), nebo nesouhlasíte (N):

13) Učitel by měl být nadřazený žákům.	S	N
14) Učitel by měl být jediný, kdo ve třídě rozhoduje.	S	N
15) Učitel by měl přihlížet k názorům žáků.	S	N
16) Ve třídě by mělo docházet ke vzájemné interakci učitele a žáka.	S	N
17) Učitel by měl na žáky klást jen malé požadavky.	S	N
18) Postihy za neplnění studijních povinností jsou přežitek.	S	N
19) Od žáků by měla být vyžadována přesná znalost látky (například dle zápisu v sešitě).	S	N
20) Žáci do školy přicházejí bez znalostí, na kterých je možné stavět.	S	N
21) Učitel by se měl s pečlivostí připravit na každou hodinu.	S	N
22) Učitel by si měl detailně rozplánovat hodinu.	S	N
23) Učivo, jeho obsah a výukové cíle jsou to nejdůležitější.	S	N

- 24) Učitel by měl zjišťovat, jak jsou žáci spokojeni se způsobem výuky. S N
- 25) Ve své práci (přípravy na hodinu, samotné vyučování) musí být učitel velmi kreativní. S N
- 26) Seřad'te podle důležitosti (1 nejdůležitější - 5 nejméně důležité)
a) vyučovací metody (dovednosti a metody používané učiteli, jak vyučují)	1	2	3	4	5
b) znalost učiva (co učitel zná, šíře a hloubka jeho znalostí)	1	2	3	4	5
c) zájmy a potřeby žáka (co učitel ví o žácích)	1	2	3	4	5
d) vzdělávací cíle (záměry, kterými se učitel řídí při výuce)	1	2	3	4	5
e) vztahy a interakce (vazby učitele a žáka)	1	2	3	4	5

Identifikační otázky

- 27) Jste...
- a) muž
 - b) žena
- 28) Z jakého jste kraje?
a) Praha	h) Královéhradecký
b) Plzeňský	i) Pardubický
c) Středočeský	j) Vysočina
d) Karlovarský	k) Jihomoravský
e) Ústecký	l) Olomoucký
f) Jihočeský	m) Moravskoslezský
g) Liberecký	n) Zlínský
- 29) Jaká je délka vaší pedagogické praxe?
- a) méně než 5 let
 - b) 5 - 10 let
 - c) 10 - 15 let
 - d) 15 - 20 let
 - e) 20 a více let

Příloha 3: Kódovaná data

Číslo otázek odpovídají číslům uvedeným v dotazníku. V tabulce kódovaných dat jsem neuvedla odpovědi na otázky 4 a 7, které jsou textové. Podle čísla respondenta jsem je uvedla v příloze 5.

U otázek, které mají možné odpovědi označeny písmeny, se tato písmena převádí na čísla podle pořadí v abecedě (například a = 1). U otázek 13 - 25 je odpověď *souhlasím* (S) nahrazena 1 a odpověď *nesouhlasím* (N) nahrazena 2. V otázce 26 jsou v kódovaných datech uvedeny přímo číselné hodnoty odpovědí.

Příloha 4: Textové odpovědi na dotazník (řazené dle čísla respondentů)

Jak se snažíte zlepšovat nebo měnit svůj výukový styl?

1. „Využívám formu hry.“
2. „Snažím se co nejvíce teorii obohatit o konkrétní příklady z praxe, snažím se žáky co nejvíce zapojovat do výuky formou různých projektových prací, referátů, snažím se, aby žáci sledovali současné ekonomické dění a dokázali jej propojit s ekonomickou teorií (např. inflace - nejen pojem, členění, ale konkrétně kolik momentálně je, jak se projevuje v ekonomice, co vše může ovlivnit).“
3. „Klasický výkladový, využití médií, doplňovačky, křížovky.“
4. „Hledám nové způsoby, jak zaujmout studenty.“
5. „Hledat logické pochopení látky.“
8. „Podle schopností studentů.“
9. „Změna nebo kombinace výukových metod.“
10. „Ekonomické hry.“
11. „Zapojovat studenty do výuky, provádět výpočty a interpretovat výsledky, nechat studenty, aby učili ostatní - formou prezentace na dané téma a podobně.“
13. „Využíváním moderní techniky.“
14. „Více využívat zdroje informací jako internet, ať žáci sami vyhledávají, týmová práce žáků, práce s pracovními sešity.“
16. „Šíří zdrojů, aplikací médií.“
17. „Hledám nové zdroje, nově zpracovávám látku, přizpůsobuji se možnosti využít dataprojektor.“
18. „Použitím techniky, pestřejší hodiny.“
21. „Nové metody, využití moderních technologií ve výuce.“
22. „Interaktivní pomůcky, příklady z praxe.“
23. „Dle aktuální situace.“
24. „Aktivním zapojováním žáků do výuky (seminární práce, dotazníky, testy).“
25. „Prezentace, příklady, ukázky, videa.“
26. „Využíváním prezentací vlastních i žákovských, videí z České televize a na Youtube, pravidelnějším ústním zkoušením jako příprava na maturitní zkoušku.“

27. „Sleduji studenty a přizpůsobuji tomu výukový styl práce. Konzultuji s kolegy a vyměňujeme si zkušenosti.“
28. „Podle potřeb žáků.“
29. „Případové studie, prezentace, ekonomické hry, samostatné práce.“
30. „Střídání metod výuky, aktualizací podle nejnovějšího stavu.“
31. „Inovuji.“
32. „Používám příklady z praxe, ke kterým se žáci vyjadřují. Řešíme praktické příklady.“
33. „S dnešními studenty se musí pracovat kreativně, zabavit je, i když v ekonomice tyto způsoby jdou dosti těžko. Víc využívám aktuality z praxe, aby studenti sledovali i dění v ekonomice, aby sami přinášeli novinky, o kterých pak v hodinách diskutujeme. Někdy si také povídám sama se sebou.“
35. „Na aktuálním ekonomickém dění vykládám pojmy.“
37. „Sledováním nových trendů, účastí na vzdělávacích akcích.“
38. „Otestuji různé styly.“
39. „Podle potřeb žáků a zkušeností z minulých let.“
40. „Prezentace, ekonomické hry a jiné aktivity, exkurze, propojení s jinými předměty.“
41. „Nové metody, využití techniky, internetu.“
42. „Volbou názornějších příkladů s ohledem na měnící se znalosti a zkušenosti žáků.“
43. „Zapojením studentů do výuky, vedu je k vlastní aktivitě, iniciativě, kreativitě.“
44. „Neustále sleduji novinky, denní četba kvalitního tisku, doučuji vysokoškoláky a tím poměřuji kvalitu naší doporučené ekonomiky - knihy.“
46. „Využitím participace studentů na výuce, workshopy, práce v týmu, řešení případových studií a jejich prezentace, řešení modelových situací.“
47. „Studiem nových metod výuky, autoevaluací.“
48. „Podle obtížnosti probírané látky, aby byla snáze pochopena.“
50. „Podle složení třídy - problémové otázky, diskusní metoda, domácí úkoly. Dále je to odvislé i od konkrétní situace ve třídě.“
52. „Metody, soutěže, výklad, prezentace.“
53. „Kruhový trénink, audiovizuální pomůcky, skupinová prezentace aktualit, testovací metody.“

54. „Zavádění nových, moderních metod výuky.“
55. „Zapojit více studenty, měním příklady podle skutečnosti.“
56. „Vytvářením vlastních výukových materiálů vycházejících z praxe, využíváním prostředků VYT ve vyučovací hodině (počítače, dataprojektor), exkurzí do podniků.“
57. „Snaha zaujmout žáky, příklady z praxe, prezentace, aktivní zapojení žáků, projektové vyučování.“
58. „Sleduji novinky ve světě ekonomiky.“
59. „Častěji používám techniku a nové výukové metody.“
60. „Pravidelně aktualizuji připravené prezentace do výuky. Žáci si připravují referáty i prezentace, které reagují na změny v ekonomických oblastech.“
61. „Využívám zpětnou vazbu - výsledky žáků, jejich zájem a nezájem.“
62. „Snažím se zhodnotit, zda mnou podaná látka padla na úrodnou půdu, zda látka studenty bavila. Pokud vidím, že je co zlepšit, snažím se příště látku pojmout jinak. Snažím se studenty co nejvíc aktivizovat“
63. „Postupný přechod od výkladu k práci s informacemi - práce s texty, weby, pracovními listy.“
64. „Záleží na skupině studentů, schopnostech a znalostech. Dále probíhá sdílení zkušeností s pedagogií.“
65. „Podle situace. Nové metody, nové zkušenosti, aktualizace učiva.“
66. „Podle situace v dané třídě.“
67. „Používáním nových metod a aktualizací učiva.“

Proč se nesnažíte přizpůsobit učebnímu stylu žáků?

4. „Nic by se neučili.“
5. „Studenti se doma nepřipravují.“
8. „Učební styl je individuální věc, já mohu přizpůsobit hodinu jejich většinovým schopnostem.“
10. „Když nezjišťuji učební styl žáků, nemohu se mu přizpůsobovat. Žáci se moc doma neučí, takže si plně uvědomuji, že to musí pochopit ve škole.“
12. „Když jich sedí ve třídě 30, lze se těžko přizpůsobovat různým učebním stylům.“
14. „Většina z nich se neučí.“

17. „Každý žák má jiný styl. V 30 studentech nelze vyhovět všem. Jiné je to na seminářích.“
22. „Většinou zjistím, že se žáci neučí a nepřipravují.“
26. „Příliš odlišné mezi sebou.“
35. „Zkuste si to.“
38. „Pravidla a požadavky jsou známá od začátku. Je na žácích, aby se s nimi vyrovnali. S mojí pomocí.“
44. „Pokud raději mluví, tak ho zkouším ústně, pokud raději píše, tak ho nechám napsat testy, ale je to pouze výjimečně, musí se naučit přizpůsobit se.“
47. „Jejich návyky učení ze ZŠ jsou většinou tragické nebo žádné.“
49. „Záplava jiných povinností ve vztahu k žákům - řada nespecifických problémů, dřívější individuální přístup dle zhodnocení situace učitelem nahrazuje direktiva PPP - cca pětina žáků má doklad vyžadující striktně zvláštní přístup.“
62. „Protože jsem jejich učební styl nezjistila a navíc, každý má jiný styl a nelze se přizpůsobit všem.“
67. „Nezjišťuji ho.“

Příloha 5: Klíč k hodnocení dotazníků

Dělení na adaptivní a inovativní styl

Kategorie	Inovace didaktických materiálů	Práce s přípravou
Stálý	a	a
Částečně adaptivní	a	b - c
	b - c	a
Adaptivní	c	c
Částečně inovativní	b	c
	c	b
Inovativní	b	b
Částečný improvizátor	a - c	d
	d	a - c
Improvizátor	d	d

Legenda:

Inovace didaktických materiálů	a) vždy stejné
	b) vždy jiné
	c) vždy obměněné
	d) nepoužívané

Práce s přípravou na hodinu

- a) vždy stejná
- b) vždy jiná
- c) vždy obměňená
- d) nepoužívaná

Dělení na autokratický, demokratický a liberální styl

Pro účely dělení na autokratický, demokratický a liberální styl jsem zpracovala následující otázky. Odpovědím jsem přiřadila příslušné bodové ohodnocení. Styl s nejvyšší hodnotou je styl preferovaný daným pedagogem.

- 8) Snažíte se přizpůsobit vyučovací hodinu potřebám (a požadavkům) žáků?
a. ano	5D	5L
b. ne	5A	5L

9) Jaký typ metody používáte v hodinách ekonomiky nejčastěji?

- a. monolog **5A** **5L**
- b. dialog **5D** **5L**
- c. kombinaci **5D** **5L**

13) Učitel by měl být nadřazený žákům.	S 5A, 5D	N 5L, 5D
14) Učitel by měl být jediný, kdo ve třídě rozhoduje.	S 10A	N 5D, 5L
15) Učitel by měl přihlížet k názorům žáků.	S 5D, 5L	N 10A
16) Ve třídě by mělo docházet ke vzájemné interakci učitele a žáka.	S 5D, 5L	N 10A
17) Učitel by měl na žáky klást jen malé požadavky.	S 10L	N 5A, 5D
18) Postihy za neplnění studijních povinností jsou přežitek.	S 10L	N 5A, 5D
19) Od žáků by měla být vyžadována přesná znalost látky (například dle zápisu v sešitě).	S 10A	N 5D, 5L
21) Učitel by se měl s pečlivostí připravit na každou hodinu.	S 3A, 3D, 3L	N 5A, 5L
23) Učivo, jeho obsah a výukové cíle jsou to nejdůležitější.	S 5A, 5L	N 5D, 5L
24) Učitel by měl zjišťovat, jak jsou žáci spokojeni se způsobem výuky.	S 5D, 5L	N 5A, 5L
25) Ve své práci (přípravy na hodinu, samotné vyučování) musí být učitel velmi kreativní.	S 3A, 3D, 3L	N 5A, 5L

Dělení na exekutivní, facilitační a liberální styl

Otázku 26) Seřadte podle důležitosti... jsem hodnotila nejprve podle základních schémat, následně podle prvků, které tvoří základny daných stylů výuky. U kombinací stylů jsem postupovala podle prvku s největší důležitostí - zařazení do první skupiny, následně podle prvku s důležitostí o jednotku menší - zařazení do druhé skupiny.

Exekutivní styl výuky: $M > U > \check{Z}, C, I$

$M, U > \check{Z}, C, I$

$M = 1$

Facilitační styl výuky: $\check{Z} > C > I > M, U$

$\check{Z}, I > C, M, U$

$\check{Z} = 1$

$I = 1$

Liberální styl výuky: $U, C > M, \check{Z}, I$

$U = 1$

$C = 1$

U otázek z dotazníku jsem postupovala stejně jako v předchozím případě, s tím rozdílem, že jsem přiřazovala styly podle toho, zda do nich učitel svou odpověď spadá.

8) Snažíte se přizpůsobit vyučovací hodinu potřebám (a požadavkům) žáků?

a. ano **F**

b. ne **EL**

10) Jak žákům předáváte novou látku?

a. tak, aby navazovala na znalosti, které už mají **F, L**

b. tak, jako by žáci neměli předešlé znalosti **E, L**

11) Inovujete ve výuce didaktické materiály (například pracovní listy, prezentace, učebnice)?

a. používám vždy stejné

b. používám pokaždé jiné

c. vždy je obměním

d. nepoužívám **- E**

12) Jak pracujete s přípravou na hodinu?

a. používám stále stejnou

b. každý rok si připravím novou

c. každý rok ji obměňuji

d. přípravu nepoužívám, v hodinách improvizuji **- E**

14) Učitel by měl být jediný, kdo ve třídě rozhoduje. **S E, L** **N F**

15) Učitel by měl přihlížet k názorům žáků. **S F** **N E, L**

16) Ve třídě by mělo docházet ke vzájemné interakci učitele a žáka. **S F** **N E, L**

19) Od žáků by měla být vyžadována přesná znalost látky
(například dle zápisu v sešitě).	S L, E	N F, E
20) Žáci do školy přicházejí bez znalostí, na kterých je možné
stavět.	S E, L	N F, L
21) Učitel by se měl s pečlivostí připravit na každou hodinu.	S E	N
22) Učitel by si měl detailně rozplánovat hodinu.	S E	N
23) Učivo, jeho obsah a výukové cíle jsou to nejdůležitější.	S E, L	N F
24) Učitel by měl zjišťovat, jak jsou žáci spokojeni se
způsobem výuky.	S F	N E, L